

VAASAN YLIOPISTO
KAUPPATIETEELLINEN TIEDEKUNTA
LASKENTATOIMEN JA RAHOITUKSEN LAITOS

Jukka Virenius

**SUOMEN JA IFRS-TILINPÄÄTÖSKÄYTÄNTÖJEN EROT JA NIIDEN
VAIKUTUS PÄÄOMAN TUOTTOON JA VAKAVARAISUUTEEN**

Laskentatoimen ja rahoituksen
pro gradu -tutkielma

Laskentatoimen ja rahoituksen yleinen linja

VAASA 2005

SISÄLLYSLUETTELO

TIIVISTELMÄ	5
1. JOHDANTO	7
1.1. Aiheen merkitys	9
1.2. Tutkimusongelman määrittely ja rajaukset	9
1.3. Tutkielman kulku	10
2. AIHEALUEESEEN LIITTYVIÄ AIKAISEMPIA TUTKIMUKSIA	12
2.1. Tilinpäätöskäytäntöjen luokitteluihin liittyviä tutkimuksia	12
2.2. Tilinpäätöskäytäntöjen eroihin liittyviä tutkimuksia	17
2.3. Tilinpäätöskäytäntöjen harmonisointiin liittyviä tutkimuksia	20
3. TILINPÄÄTÖSKÄYTÄNNÖT JA HARMONISOINTIKEHITYS	27
3.1. Meno-tuloteoria Suomen tilinpäätöskäytännön perustana	27
3.2. IFRS -tilinpäätöskäytännön teoreettinen viitekehys	28
3.3. Tilinpäätöskäytäntöjen harmonisointi	30
3.4. Euroopan unionin tilinpäätöskäytäntöjä koskevat direktiivit	32
4. MUUTOKSIA TILINPÄÄTÖKSESSÄ	34
4.1. Käyttöomaisuuden arvostus	34
4.2. Vaihto-omaisuuden arvostus	36
4.3. Leasingin käsittely	38
4.4. Tutkimus- ja kehittämismenot	40
4.5. Liikearvon käsittely	41
4.6. Varaukset	42
4.7. Laskennalliset verovelat ja -saamiset	43
5. TILINPÄÄTÖSKÄYTÄNTÖJEN EROJEN VAIKUTUS TUNNUSLUKUIHIN	46
5.1. Tunnuslukuanalyysistä	46
5.2. Tunnuslukuanalyysin ongelmia	46

5.3. Pääoman tuottoa mittaavat tunnusluvut	48
5.4. Vakavaraisuutta mittaavat tunnusluvut	48
5.5. Tutkimusaineiston esittely	49
5.6. Normaalisuuden testaus	50
5.7. Wilcoxonin rankitesti ja tutkimushypoteesit	52
5.8. Tulokset ja analysointia	53
6. YHTEENVETO	58
LÄHDELUETTELO	62
LIITTEET	68
Liite 1. Tutkielmassa käytetty yritysaineisto	68
Liite 2. Esimerkkeinä käytettyjen yritysten pörssitiedotteet	70
Liite 3. Voimassa olevat IFRS/IAS-standardit	71

VAASAN YLIOPISTO**Kauppätieteellinen tiedekunta**

Tekijä:	Jukka Virenius
Tutkielman nimi:	Suomen ja IFRS-tilinpäätöskäytäntöjen erot ja niiden vaikutus pääoman tuottoon ja vakavaraisuuteen
Ohjaaja:	Timo Salmi
Tutkinto:	Kauppätieteiden maisteri
Laitos:	Laskentatoimen ja rahoituksen laitos
Oppiaine:	Laskentatoimi ja rahoitus
Linja:	Laskentatoimen ja rahoituksen yleinen linja
Aloitusvuosi:	2002
Valmistumisvuosi:	2005
	Sivumäärä: 72

TIIVISTELMÄ

Tutkielman tarkoitus on tutkia, onko Suomen ja IFRS-tilinpäätöskäytännön välillä eroja, jotka vaikuttavat pääoman tuottoa ja vakavaraisuutta mittaaviin tunnuslukuihin. Tutkielmassa oletetaan, että näiden tilinpäätöskäytäntöjen välillä on edelleen eroja Euroopan unionin harmonisointipyrkimyksistä huolimatta. Kyseiset erot vaikeuttavat yritysten tilinpäätösinformaation suoraa vertailua.

Tutkielmassa käsitellään merkittävimpiä muutoksia, kun siirrytään suomalaisesta tilinpäätöskäytännöstä kansainväliseen IFRS-tilinpäätökseen. Teoreettisesti huomattavin ero tulee esille suhtautumisessa realisointiperiaatteeseen. Tutkimusaineisto koostuu 35–47 Helsingin Pörssissä noteerattavan yrityksen keväällä 2005 julkaistuista IFRS-vertailutiedoista vuodelta 2004.

Tutkimuksessa käytettävät tunnusluvut ovat sijoitetun pääoman tuottoprosentti, oman pääoman tuottoprosentti, omavaraisuusaste ja nettovelkaantumisaste. Tutkimus suoritetaan ei-parametrisellä Wilcoxonin havaintoparin lukujen erotuksen rankitestillä, koska normalisuuden edellytykset eivät täytyneet kaikkien tunnuslukujen kohdalla. Tulosten perusteella tilinpäätöskäytäntöjen välillä on edelleen eroja. IFRS-tilinpäätöksestä lasketut tunnusluvut ovat keskimäärin suurempia sijoitetun pääoman tuottoprosentin, oman pääoman tuottoprosentin ja nettovelkaantumisasteen osalta. Omavaraisuusaste on keskimäärin korkeampi suomalaisessa tilinpäätöskäytännössä. Pieni tutkimusaineisto on suurin tutkimuksen luotettavuutta rajoittava tekijä.

AVAINSANAT: tilinpäätöskäytännöt, tunnusluvut, kirjanpitolaki, IFRS-standardit

1. JOHDANTO

Tilinpäätöksen keskeinen tehtävä on antaa sijoittajille ja yrityksen muille sidosryhmille oikeat ja riittävät tiedot yrityksen toiminnan tuloksesta ja taloudellisesta asemasta. Tilinpäätöstä käyttävien on voitava luottaa siihen, että julkaistu tilinpäätös kuvaa todenmukaisesti yrityksen tulosta ja taloudellista asemaa sekä suoritettujen liiketapahtumien todellista sisältöä (Virtanen 2002: 14). Taloudellisia tunnuslukuja käytetään erityisesti kuvaamaan yrityksen taloudellista kehitystä. Tunnuslukuja käytetään myös yritysten väliseen vertailuun, sitä varten tunnuslukujen laskentasäännöt pitää olla tarkasti määriteltyjä ja niitä on noudatettava jatkuvasti vertailun tehokkuuden takaamiseksi (Ahti 1998: 113).

Tilinpäätösinformaation vertailukelpoisuus korostuu erityisesti, kun toimitaan arvopaperimarkkinoilla. Sijoittajat vaativat samanlaista informaatiota sijoituspäätösten pohjaksi. Kun pääomat liikkuvat rajoituksetta maasta toiseen, on olennaista, että voidaan verrata, miten erilaiset tunnusluvut vaihtelevat maasta ja tilinpäätöskäytännöstä riippuen. Luotettavien vertailujen ehtona on se, että tunnusluvun perustekijät lasketaan yksiselitteisesti yrityksen sijaintivaltioista riippumatta. (Räty ym. 2002b: 19.)

Laskentatoimen alan kansainvälinen järjestö International Accounting Standards Boards (IASB) on 1970-luvun alkupuolelta lähtien ohjannut kansainvälisen tilinpäätöskäytännön kehitystä antamalla tilinpäätöksen laadintaa ja esittämistä koskevia standardeja. Harmonisointia ovat suorittaneet myös muut organisaatiot, kuten Yhdistyneet kansakunnat (YK) ja Organisation for Economic Cooperation and Development (OECD). Näiden järjestöjen tavoitteet ovat tähänneet suositusten antamiseen erityisesti kaikille globaalisti toimiville yrityksille tilinpäätösraportoinnista. (Räty ym. 2002b: 19.)

Lyhenne IAS tulee sanasta International Accounting Standards, jotka ovat kansainvälisen IASC:n eli International Accounting Committee:n laatimia tilinpäätöstä koskevia standardeja. IASC on laskentatoimen alan järjestö, joka on ohjannut laskentatoimen kehitystä 1970-luvulta lähtien antamalla suosituksia ja standardeja, joiden tavoitteena on ollut tilinpäätöskäytäntöjen yhtenäistäminen. Vuonna 2001 IASC:ssä toteutettiin laaja organisaatiouudistus, jonka myötä organisaatiosta siirryttiin käyttämään lyhennettä IASB eli International Accounting Standards Boards. Organisaatiouudistuksessa IASB omaksui sen edeltäjän

IASC:n antamat kansainväliset standardit (International Accounting Standards, IAS) ja pysyvän tulkintakomitean (Standing Interpretations Committee, SIC) antamat tulkinta kannanotot. Tilinpäätösstandardeja nimitetään nykyään virallisesti raportointistandardeiksi (International Financial Reporting Standards, IFRS) ja tulkintakannanottoja IFRIC-kannanotoiksi. Näitä kannanottoja annetaan sellaisiin kysymyksiin, joihin IAS/IFRS-standardit eivät anna vastauksia. Tässä tutkielmassa käytetään pääasiassa nimitystä IFRS, koska standardit ovat astuneet voimaan tällä nimityksellä Euroopan unionissa viimeistään 1.1.2005 alkavalla tilikaudella kaikissa pörssiyrityksissä.

Pääomien vapaan liikkuvuuden vaatimukseen liittyy tarve tilinpäätösinformaation laajuutta ja sisältöä koskevien säännösten yhtenäistämistä Euroopan unionin jäsenvaltioissa. Viimeisen parin vuosikymmenen aikana on EU-alueella ollut käynnissä laajoja yhtiölainsäädännön uudistamishankkeita, jotka ovat osittain tähänneet tilinpäätösinformaation vertailukelpoisuuden parantamiseen. EU on pyrkinyt direktiiveillään lisäämään tilinpäätösten vertailukelpoisuutta. Neljäs yhtiöoikeudellinen direktiivi käsittelee yksittäisen yhtiön tilinpäätöksen laadintaa, sisältöä, julkistamista sekä tilintarkastusvelvollisuutta. Seitsemäs yhtiöoikeudellinen direktiivi koskee konsernitilinpäätöksen laajuutta, laadintaperiaatteita ja muotoa. (Räty 1996a: 27–28.)

Euroopan unionin alueella julkisesti noteerattavien yritysten tulee laatia vuoden 2005 tilinpäätös IFRS-tilinpäätösstandardeja noudattaen. Kehitys näyttää siihen suuntaan, että IASB on siirtymässä yhä enemmän käypien arvojen käyttöön omaisuuden arvostamisessa. Tätä perustellaan argumentilla, jonka mukaan käyvät arvot ovat relevantteja päätöksenteossa. Käypien arvojen käytössä ongelmaksi muodostuu mahdollisuus tulosohjaukseen, jolloin yrityksestä laskettavien tunnuslukujen vertailukelpoisuus on kyseenalainen (Troberg 2003: 36, 119). IFRS-tilinpäätöskäytäntöön siirtyminen ei ratkaise sitä ongelmaa, joka muodostuu noteerattujen ja pörssien ulkopuolisten yritysten tilinpäätösinformaation vertailussa.

Tilinpäätöskäytäntöjen eroja ja harmonisointikehityksen etenemistä on tutkittu 1960-luvulta lähtien. Davidson & Kohlmeier (1966) tutkivat ensimmäisten joukossa tilinpäätöskäytäntöjen välillä olevia eroavaisuuksia. Tilinpäätöskäytäntöjä käsittelevä tutkimus voimistui 1990-luvulla. Lehtinen (1996) tutki eri maiden tilinpäätöskäytäntöjen vaikutusta tunnuslukuihin. Peill (2000) käsittelee tutki-

muksessaan tilinpäätöskäytäntöjen harmonisointia Euroopan unionin jäsenmaiden välillä.

1.1. Aiheen merkitys

Tutkimusaiheena suomalaisen ja IFRS-tilinpäätöskäytännön vertailu on ajan-kohtaista, koska Euroopan unionissa on siirrytty vuoden 2005 alusta IFRS-tilinpäätöskäytäntöön noteerattujen pörssiyhtiöiden osalta. Siirtymävaiheessa ongelmaksi muodostuu liiketoiminnan tuloksen ja IFRS-tilinpäätöskäytännön mahdollistaman tuloksen erotteleminen. Kyseistä ongelmaa ei kuitenkaan yritetä ratkaista tässä tutkielmassa.

Tilinpäätöksestä laskettavien tunnuslukujen eroilla saattaa olla vaikutusta yrityksen arvoon. Kun sijoittaja laskee yrityksestä tunnuslukuja sijoituspäätöksensä tueksi, hänen täytyy ottaa tilinpäätöskäytäntöjen aiheuttamat erot huomioon, jos vertailu tapahtuu pörssiyrityksen ja pörssin ulkopuolisen yrityksen välillä. Sijoittaja saattaa arvioida yrityksen arvon virheellisesti, jos hän vertaa yrityksestä laskettuja tunnuslukuja 2004 vuoden suomalaisesta tilinpäätöksestä ja esimerkiksi 2005 laaditusta IFRS-tilinpäätöksestä.

1.2. Tutkimusongelman määrittely ja rajaukset

Tutkielman tarkoituksena on tutkia, onko suomalaisen ja IFRS-tilinpäätöskäytännön välillä tilastollisesti merkittäviä eroja, eli vaikuttaako tilinpäätöskäytännön muutos yrityksestä laskettaviin taloudellisiin tunnuslukuihin. Mikäli tilinpäätöskäytäntöjen välillä esiintyy eroja, tutkitaan niiden tilastollinen merkitsevyys. Tutkielmassa käsitellään myös suomalaisen ja IFRS-tilinpäätöksen merkittävimpiä eroja. Tunnusluvut kerätään yhtiöiden julkaisemista IFRS-vertailutiedoista vuodelta 2004. Tunnuslukuja verrataan valittujen yritysten suomalaisten ja IFRS-tilinpäätösten välillä vuodelta 2004, jolloin saadaan tutkittua tapahtunut mahdollinen muutos laskentakäytännön vaihtuessa.

Tutkimusongelma voidaan asettaa kysymyksen muotoon:

Onko tilinpäätöskäytäntöjen välillä eroja, jotka vaikuttavat pääoman tuottoa ja vakavaraisuutta mittaaviin tunnuslukuihin?

Tutkimus rajataan pääoman tuottoa ja vakavaraisuutta mittaavien tunnuslukujen tutkimiseen. Tutkimuksessa tutkitaan ainoastaan vuoden 2004 lukuja, koska yritykset joutuvat julkaisemaan vertailutiedot IFRS:ään siirtymisen vaikutuksista. Vertailutietojen julkaisemisen määräävissä lain kohdissa ja asetuksissa ei ole pakotettu yhtiöitä julkaisemaan tunnuslukuja, mutta yritykset pitävät tunnuslukuja pääomamarkkinoiden kannalta niin keskeisenä informaationa, että suurin osa niistä julkaisee ainakin joitain tunnuslukuja. Tässä tutkielmassa tutkittavina tunnuslukuina käytetään sijoitetun pääoman tuottoprosenttia, oman pääoman tuottoprosenttia, omavaraisuusastetta ja nettovelkaantumistasetta eli gearingia.

1.3. Tutkielman kulku

Tutkielma jakautuu teoreettiseen ja empiiriseen osaan. Ensimmäinen luku johdattelee aihealueeseen ja ongelman taustaan. Lisäksi luku käsittelee tutkielman rakennetta sekä määrittelee ja rajaa tutkimusongelman.

Toinen luku käsittelee aihealueesta aikaisemmin tehtyjä tutkimuksia. Ensimmäisenä käsitellään tilinpäätöskäytäntöjen luokittelua tutkimusten pohjalta. Luokittelu on tutkijoiden menetelmä, jonka avulla pyritään ymmärtämään käytännössä vallitsevia eroja. Toisena ryhmänä käsitellään tilinpäätöskäytäntöjen eroja tarkastelevia tutkimuksia. Kolmantena ryhmänä esitellään harmonisointikehitystä mittaavia tutkimuksia.

Kolmannessa luvussa perehdytään Suomen tilinpäätöskäytännön perustana olevaan Martti Saarion kehittämään meno-tulo-teoriaan. Kolmannessa luvussa esitellään myös IFRS-tilinpäätöskäytännön perustaksi luotua teoreettista viitekehystä, joka asettaa vaatimuksia tilinpäätökseen laatimiseen. Luvun lopussa luodaan lyhyt katsaus tilinpäätöskäytäntöjen harmonisointiin ja tuodaan esille Euroopan unionin yhtiöoikeudellisten direktiivien vaikutus harmonisointiin.

Neljännessä luvussa selvitetään suurimmat erot suomalaisen ja IFRS-tilinpäätöskäytännön välillä. Tilinpäätösten välisiä eroja tarkastellaan merkittävimpien tilinpäätöserien kohdalla. Aikaisemman tutkimuksen, kirjallisuuden ja pörssitiedotteiden perusteella valittiin tutkielmassa käsiteltävät erät: käyttö-omaisuus, vaihto-omaisuus, leasing, tutkimus- ja kehittämismenot, liikearvo, varaukset sekä laskennalliset verovelat ja -saamiset.

Viides luku sisältää tutkielman empiriaosan. Luvussa käsitellään tunnuslukujen validiteettia, reliabiliteettia, jotka ovat tämän tutkimuksen kannalta oleelliset ongelmat aiheuttavat mittausteoreettiset ominaisuudet. Sen jälkeen esitellään tutkimuksessa käytettävät tunnusluvut, jotka mittaavat pääoman tuottoa ja vakavaraisuutta. Viidennen luvun loppupuolella käsitellään empiiristä tutkimusta tilinpäätöskäytäntöjen vaikutuksista pääoman tuotto- ja vakavaraisuustunnuslukuihin. Aluksi esitellään tutkimusaineisto, jonka jälkeen analysoidaan tutkimusmenetelmänä käytettävä Wilcoxonin testi ja muodostetaan hypoteesit tutkimusta varten. Luvun lopussa analysoidaan ja tulkitaan saadut tutkimustulokset.

Kuudennessa luvussa tehdään yhteenveto tutkielmasta, luodaan katsaus tutkittavaan aihealueeseen, tutkimusmenetelmiin, tulosten yleistettävyyteen ja rajoituksiin. Tutkimusten tulosten perusteella tehdään johtopäätöksiä ja ehdotetaan mahdollisia aiheita jatkotutkimukseen.

2. AIHEALUEESEEN LIITTYVIÄ AIKAISEMPIA TUTKIMUKSIA

Tilinpäätöskäytäntöjä luokiteltaessa tutkitaan käytäntöjä yhdistäviä ja erottavia tekijöitä, joiden mukaan maat tai tilinpäätöskäytännöt jaetaan joidenkin niihin liittyvien ominaisuuksien perusteella. Luokittelua voidaan pitää tehokkaana tapana järjestelmien kuvaamisessa ja niiden vertailussa. Sitä hyväksi käyttäen tutkijat analysoivat tilinpäätöskäytäntöjä sekä niiden suhteita toisiin järjestelmiin. Tilinpäätöskäytännön analysoinnissa hyödynnettävän luokittelun avulla pyritään tarkastelemaan eroja ja niiden logiikkaa tilinpäätöskäytännöissä. Luokittelu helpottaa harmonisointia, koska voidaan paremmin ymmärtää tilinpäätöskäytäntöjen eroja ja niiden syitä. Tilinpäätöskäytäntöihin liittyvää tutkimusta on tehty sekä empiirisesti että teoreettisesti. (Nobes & Parker 2004: 56–57.)

2.1. Tilinpäätöskäytäntöjen luokitteluihin liittyviä tutkimuksia

Mueller (1967) oli ensimmäisiä tutkijoita, joka luokitteli tilinpäätöskäytäntöjä, ja jakoi ne neljään luokkaan. Häneen mukaansa tilinpäätöskäytäntöön ovat vaikuttaneet maan taloudelliset, poliittiset ja muut tekijät. Luokittelu perustuu siihen, kuinka tärkeänä pidetään näiden osatekijöiden vaikutuksia tilinpäätöskäytännön muodostamisessa. Luokitus on seuraavanlainen:

1. *Tilinpäätöskäytäntö makroteoreettisessa viitekehyksessä.* Talouspolitiikka on vaikuttanut keskeisesti tilinpäätösnormiston kehittymiseen. Tähän luokkaan kuuluva tilinpäätös käytäntö korostaa jalostusarvon ja tuloksen laskemista. Se rohkaisee tuloksen tasaamiseen, kytkeytyy verotukseen ja sisältää sosiaalisen vastuun laskentatoimessa. Esimerkkinä mainitaan Ruotsi.
2. *Mikrotaloudellinen lähestymistapa.* Tämän näkökulman taustana on markkinasuuntautunut talous, jossa tilinpäätöskäytäntö on muodostunut liikeloudellisiin perusteisiin. Tilinpäätöskäytäntö pyrkii seuraamaan talouden todellista tilaa. Kirjanpidon säännökset ovat joustavia ja kehittyneitä. Esimerkkimaana pidetään Alankomaita.

3. *Tilinpäätös itsenäisenä tieteenalana.* Tilinpäätösnormisto on kehittynyt riippumattomana ilman talouspolitiikan tai teorioiden vaikutusta. Normisto on kehittynyt liike-elämässä, joten esiin tulleet ongelmat on pyritty ratkaisemaan mahdollisimman järkevästi. Teorialle on annettu vähän painoarvoa ja sitä on käytetty käytännön ratkaisujen perustelemiseen. Luokkaan kuuluvista maista esimerkkeinä mainittiin Yhdysvallat ja Iso-Britannia.
4. *Yhdenmukainen tilinpäätöskäytäntö.* Julkinen valta säätelee kirjanpitoa ja tilinpäätöksen laadintaa voimakkaasti. Julkinen valta käyttää laskentatoimea välineenä yritystoiminnan hallinnollisessa kontrolloinnissa. Laskentatoimea käytetään esimerkiksi suorituskyvyn mittaamisessa, varojen kohdistamisessa, toimialan koon arvioinnissa, valvonnan hinnoittelussa, verojen keräämisessä ja liiketoiminnan ohjailussa. Normisto sisältää standardisointia, mittareita ja esittelyitä. Ranskaa pidetään esimerkkimaana. (Nobes ym. 2004: 57–58.)

Majala (1987) jakoi tilinpäätöskäytännön kolmeen luokkaan: teoriaperusteisiin, standardiperusteisiin ja lainsäädäntöperusteisiin. Teoriaperusteinen tilinpäätöskäytäntö perustuu johonkin teoriaan, jolloin lakien, asetusten ja muiden määräysten antamisessa kirjanpitoteoria toimii viitekehyksenä tehtäville ratkaisuille. Teoriaperusteinen kirjanpitokäytäntö on johdonmukainen, koska kirjanpidolliset ratkaisut voidaan johtaa viitekehyksenä olevasta teoriasta. Toisaalta teoreettisen perustan liiallinen sidonnaisuus voi estää kirjanpitokäytännön kehittymistä. Suomen ja Alankomaiden tilinpäätöskäytännöt perustuvat teoriaan.

Standardiperusteiset kirjanpitokäytännöt ovat kehittyneet käytännön tarpeiden ja tavoitteiden sekä muun kehityksen aiheuttamien vaatimusten mukaisesti. Tilinpäätösnormistoa ei ole sidottu mihinkään teoriaan, mutta taustalta voi löytää osateorioita. Anglosaksinen tilinpäätösnormisto on standardeihin perustuvasta käytännöstä. Standardiperusteisen normiston ongelmia voivat olla standardien ristiriitaisuus ja vanhentuminen. Etuna voidaan mainita joustavuus eli standardeja on helppo muuttaa vastaamaan todellisia tarpeita. Lainsäädäntöperusteiset tilinpäätöskäytännöt ovat kehittyneet lainsäädännön kehityksen mukana. Tyypillisin esimerkki on Ranska.

Nobes (1983) kehitteli ensimmäisen hierarkisen luokittelun, jonka tarkoituksena oli ratkaista aikaisempiin luokitteluihin sisältyvät ongelmat. Aikaisempien luokitteluiden ongelmina olivat luokittelun tarkoituksen määrittelyn epätarkkuus, tilastollisten tulosten vertailumallin puuttuminen, hierarkian puuttuminen, mikä vaikeuttaa normistojen erojen laajuuden havainnollistamista sekä arvostelukyvyn puuttuminen, kun valitaan luokittelun mahdollistavia erottavia tekijöitä tilinpäätösperiaatteissa.

Nobes (1983) tarkoituksena oli luokitella maat niiden julkisten yritysten tilinpäätöskäytäntöjen perusteella vuodelta 1980. Tutkimusaineisto koostui kehittyneiden länsimaiden yritysten tilinpäätösperiaatteista, joita käytetään yritystoiminnan mittaamiseen ja arvonmäärittelyyn. Tilinpäätöskäytännöt jaettiin kahteen pääluokkaan: mikro- ja makroperusteisiin. Mikroperusteiset tilinpäätöskäytännöt ensisijaisesti liike-elämän käytäntöihin, kun taas makroperusteiseen luokkaan kuuluvat käytännöt enemmän lainsäädännöllisiin ja verotuksellisiin tekijöihin.

Gray (1988) tarkasteli tilinpäätösten luokittelua erilaisesta näkökulmasta arvioimalla kulttuurillisten tekijöiden vaikutuksia tilinpäätöskäytäntöihin. Hän laajensi Hofsteden (1980) tekemää tutkimusta, jossa normistoja luokiteltiin kulttuurillisten ominaisuuksien mukaan. Hofstede löysi kulttuurillisia arvoja: valanjako, yksilöllisyys, maskuliinisuus ja epävarmuuden välttäminen, kun hän analysoi 40 eri maassa toimineiden yhdysvaltalaisen suuryritysten työntekijöiltä hankittuja tietoja. Hänen mukaansa laskentatoimen ammattilaisten arvojärjestelmiin vaikuttavat heidän omat yhteiskunnalliset ja kulttuurilliset arvonsa. Tutkimuksen perusteella voidaan todeta, että Hofsteden tutkimuksessa osoitetut kulttuurilliset erot saattavat selittää kansainvälisen tilinpäätöskäytännön eroja.

Doupnik & Salter (1993) luokittelututkimuksen tarkoituksena oli luokitella olemassa olevia tilinpäätöskäytäntöjä ja samalla testata Nobes (1983) ja laajennettua Berryn (1987) tutkimusten luokittelun validiteettia. Lisäksi tutkimuksessa tutkittiin syitä, jotka aiheuttavat eroja tilinpäätöskäytännöissä. Tutkimuksen aineisto käsitti 50 maata ja oli iältään kymmenen vuotta uudempaa kuin Nobes (1983) aineistoon vuodelta 1980 verrattuna. Tutkimusaineisto soveltui IASC:n ja EU-direktiivien aiheuttamien muutosten myötä paremmin kyseiseen tutkimukseen. Maat jaettiin kahteen, kuuteen ja yhdeksään klusteriin ominaisuuksiensa

perusteella ja tutkittiin näiden suhteita ympäristöön, kulttuuriin ja mihin tilinpäätöskäytäntöihin. Luokittelu noudatti suurelta osin Nobes (1983) luokittelua.

Nobes (1998) teki luokittelututkimuksen, jossa hän korosti, että maiden sijasta pitäisi luokitella tilinpäätöskäytäntöjä. Tutkimus tarkasteli tilinpäätösnormistojen eroja ja niiden syitä. Tutkimuksessa muodostettiin malli, joka luokitteli tilinpäätöskäytännöt vahvan ja heikon pääoman normistoihin. Mallin mukaan ulkoinen ympäristö vaikuttaa vallitsevaan kulttuuriin, joka sisältää myös institutionaaliset rakenteet. Kulttuuri puolestaan vaikuttaa pääomarakenteen vahvuuteen. Sen mukaan suoritetaan lopullinen jaottelu vahvan ja heikon pääoman tilinpäätöskäytäntöihin. Vahvan pääoman tilinpäätöskäytännöissä tilinpäätösraportoinnin pääkohderyhmänä pidetään osakkeenomistajia eli sijoittajia. Verotusta ja luotonantajia ensisijaisesti palveleva normisto kuuluu heikon pääoman ryhmään.

Aisbitt (2001) teki tutkimuksen, jossa hän luokitteli pohjoismaita hypoteettisesti. Hän kokosi kaikki sellaiset tutkimukset, joissa joku pohjoismaista on edustettuna. Taulukossa 1 ovat kaikki ne tutkimukset, joissa Suomi on ollut mukana. Yhteenvetona voidaan todeta, että Suomi ja Ruotsi muodostavat usein oman ryhmänsä, johon ei muita maita liitetä.

Tilinpäätöskäytäntöjä koskevia luokittelututkimuksia on tehty runsaasti. Tässä kappaleessa esiteltiin niistä vain muutamia. Suomalaisen ja IFRS-tilinpäätöskäytännön luokittelu samaan tutkimukseen perustuen helpottaa teoreettisten erojen ymmärtämistä. Majalan (1987) luokituksen mukaan suomalainen tilinpäätöskäytäntö sijoittuu teoriapohjaisiin normistoihin. IFRS-tilinpäätöskäytäntö on puolestaan standardiperusteinen. Nobes (1998) jakaa tilinpäätöskäytännöt vahvan pääoman ja heikon pääoman käytäntöihin. Suomalainen tilinpäätös täyttää heikkoon pääomaan luokittelun edellytykset, koska Suomen kirjanpitolainsäädäntö on rakennettu erityisesti verottajan ja luotonantajien tarpeita varten. IFRS-tilinpäätöksen Nobes luokittelee vahvan pääoman luokkaan, joka pitää sijoittajien preferenssejä ensisijaisena. Tämä pääkohderyhmän ero aiheuttaa suomalaisen ja IFRS-tilinpäätöskäytännön suurimman periaatteellisen eron. Suomalainen normisto pitää tilinpäätöksen tärkeimpänä tehtävänä tuloksen laskemista, kun IFRS-tilinpäätös korostaa taseen merkitystä eli yrityksen markkina-arvon määrittämistä.

Taulukko 1. Luokittelututkimuksesta (Aisbitt 1998: 4).

Tutkimus	Tietokanta	Metodi	Sijoittuminen
Sekely & Collins (1988)	Moody's ja Hofstede	kruskall-Wallis	Pohjoismaisittain Suomi ja Norja sijoittautuivat samaan ryhmään erona Tanskasta ja Ruotsista
Gray (1988)	Hofstede	Päätely: 1. Ammatillisuus 2. Joustavuus 3. Salaisuus 4. Optimistisuus	Angloamerikkalainen ja saksalainen Angloamerikkalainen Angloamerikkalainen ja Aasia Angloamerikkalainen ja Aasia
Salter & Doupnik (1992)	David & Brierley (1985)	Päätely	Tanska ja Norja mukana muussa Euroopassa, mutta Suomi ja Ruotsi erikseen omana alaryhmänä
Douppnik & Salter (1993)	Pricewaterhouse-tietokanta	Faktorianalyysi 2 klusteria	Tanska, Suomi, Norja ja Ruotsi kuuluvat samaan Ryhmään: makro.
Douppnik & Salter (1993)	Pricewaterhouse-tietokanta	Faktorianalyysi 9 klusteria	Pohjoismaat jakautuvat kahteen ryhmään: Tanska ja Norja ryhmään 5 yhdessä Kolumbian, Ranskan, Italian ja Espanjan kanssa. Suomi ja Ruotsi ryhmään 7, jossa ei muita maita.
Salter & Niswander (1995)	Aikaisemmat tutkimukset	OLS-regressio	Regressiomallin avulla ei ole mahdollista ennustaa tulevia luokitteluita.
Douppnik & Salter (1995)	Aikaisemmat tutkimukset ja tilastot	Faktorianalyysi 2 klusteria	Kahdesta klusterista Suomi kuului ryhmään makro.
Douppnik & Salter (1995)	Aikaisemmat tutkimukset ja tilastot	Faktorianalyysi useita klustereita	Suomi ja Ruotsi kuuluvat kaikissa luokitteluissa samaan ryhmään.
Hoogendorn (1996)	Nykyisten säännösten ja raportoinnin ja vero-vaikutusten vaikutus	Päätely	Suomi ja Ruotsi kuuluvat samaan ryhmään.

2.2. Tilinpäätöskäytäntöjen eroihin liittyviä tutkimuksia

Davidson & Kohlmeier (1966) tekemä tutkimus oli ensimmäisiä tutkimuksia, joka käsitteli kansainvälisiä eroja tilinpäätöskäytäntöjen välillä. Tutkimuksen päämääränä oli arvioida, kuinka tilinpäätöskäytäntöjen erot vaihto-omaisuuden ja poistojen käsittelyssä vaikuttavat tilinpäätöksen tunnuslukuihin. Tutkimuksessa verrattiin kahden yhdysvaltalaisen yrityksen käyttämiä tilinpäätöksiä neljässä Euroopan maassa. Yrityksillä oli toimintaa Iso-Britanniassa, Alankomaissa, Ranskassa ja Ruotsissa. Aineistossa oli viiden maan tilinpäätöstietoja viiden vuoden ajalta. Tilinpäätöskäytäntöjen eroilla oli vaikutusta vaihto-omaisuuteen, tulokseen ennen veroja, ja nettotulokseen.

Tulokset indikoivat, että poistot olivat Ranskassa, Alankomaissa ja Ruotsissa suuremmat kuin Yhdysvalloissa. Iso-Britannialaisten ja yhdysvaltalaisen yritysten tilinpäätösten välillä ei löytynyt tilastollisesti merkitsevää eroa. Vaihto-omaisuuden arvostuksessa havaittiin enemmän eroja. Ruotsin tilinpäätöskäytännön mukaan vaihto-omaisuuden arvo oli puolitoistakertainen verrattuna yhdysvaltalaiseen tilinpäätökseen. Toisaalta vaihto-omaisuus arvostettiin korkeammaksi muissa Euroopan maissa verrattuna Ruotsiin ja Yhdysvaltoihin. Yritysten tuloksissa havaittiin selkeitä eroja kahden yhdysvaltalaisen yrityksen välillä. Nettotulos laskettuna Ruotsin säännösten mukaan ei ollut edes puolta yhdysvaltalaisen säännösten mukaan lasketusta tuloksesta. Ruotsin säännösten mukaan laskettu tulos osoittautui ryhmän pienimmäksi. Tutkimuksen johtopäätöksenä todettiin tilinpäätöskäytäntöjen eroilla olevan selkeitä vaikutuksia tilinpäätösinformaatioon.

Weetman & Gray (1992) tutkivat tilinpäätöskäytäntöjen eroja yhdysvaltalaisen, iso-britannialaisen, ruotsalaisen ja alankomaalaisen tilinpäätösten välillä. Tutkimukseen mukaan otetut maat valittiin Nobesin (1983) luokittelun perusteella. Tarkoituksena oli valita mahdollisimman erilaisia tilinpäätöskäytäntöjä. Tutkimuksessa tutkittiin tilinpäätöskäytäntöjen erojen määrän vaikutuksia tuloksen mittaamiseen.

Tutkimusaineisto koostui 57 yhdysvaltalaisesta, 41 iso-britannialaisesta, 8 ruotsalaisesta ja 8 alankomaalaisesta yrityksestä. Tutkimuksessa selvitettiin kaikki tilinpäätöskäytäntöjen välillä olevat erot maapareittain, joita löydettiin 6–12 kappaletta. Sen jälkeen tilinpäätöskäytäntöjä vertailtiin tutkijoiden kehittämän

konservatiivisuusindeksin perusteella. Tulosten mukaan yhdysvaltalaiset tilinpäätökset ovat konservatiivisempia kuin iso-britannialaiset ja alankomaalaiset tilinpäätökset. Yhdysvaltalaiset yritykset näyttivät pienempää tulosta kuin iso-britannialaiset ja alankomaalaiset yritykset. Ruotsalaiset tilinpäätökset osoittautuivat konservatiivisimmiksi verrattuna yhdysvaltalaisiin tilinpäätöksiin.

Barth & Clinch (1996) Tilinpäätöskäytäntöjen erojen vaikutusta osakkeiden hintaan ja tuottoon iso-britannialaisissa, kanadalaisissa ja australialaisissa yrityksissä. Tilinpäätöskäytäntöjen erojen vertailussa tarkasteltiin liikearvoa, pysyvien vastaavien arvonorotuksia, tuloveroja, eläkkeitä, korkojen käsittelyä ja valuuttakurssieroja. Tutkimusaineisto koostui 55 iso-britannialaisesta, 16 australialaisesta ja 242 kanadalaisesta yrityksestä. Tutkimus tehtiin regressioanalyysillä.

Tulokset osoittivat, että erot liikearvoissa, arvonorotuksissa, tuloveroissa ja eläkkeissä vaikuttivat osaketuottoihin lisäävästi brittiläisissä ja australialaisissa yrityksissä. Korkojen käsittelyerot vaikuttivat tilastollisesti merkitsevällä tavalla osaketuottoihin vain kanadalaisissa yrityksissä. Liikearvon erojen todettiin olevan liian pieni erä vaikuttamaan tuloihin. Arvonorotukset eivät korreloineet positiivisesti osaketuottojen kanssa Iso-Britanniassa. Myöskään verotuskäytäntöjen erot eivät vaikuttaneet sijoittajien päätöksiin missään kolmessa maassa.

Lehtinen (1996) tutki eri tunnuslukujen soveltuvuutta tilinpäätösten kansainväliseen vertailuun. Tutkimuksessa tutkittiin, miten eri maiden tilinpäätöskäytännöt vaikuttavat kyseisten tunnuslukujen reliabiliteettiin ja validiteettiin. Tutkimus perustui kahteen näkökulmaan. Ensimmäisenä näkökulmana tarkasteltiin perustuvatko tunnusluvut samoihin yrityksen taloudellisiin omaisuuksiin eri maissa. Toinen näkökulma käsitteli, että löytyykö tunnuslukujen arvoissa eroja eri maiden välillä. Teoreettisesti suoritettuna analyysin perusteella havaittiin, että tilinpäätöskäytännön erot vaikuttavat lähes kaikkiin kannattavuuden tunnuslukuihin. Muita tunnuslukuja, joihin eivät tilinpäätöskäytäntöjen erot vaikuta, on helpompi löytää.

Empiiriseen tutkimukseen valittiin 1230 yritystä kahdeksasta eri maasta: Suomesta, Ruotsista, Iso-Britanniasta, Alankomaista, Italiasta, Japanista, Ranskasta ja Saksasta. Tutkimuksessa oli 16 tunnuslukua, jotka mittasivat kannattavuutta, maksuvalmiutta, vakavaraisuutta ja tehokkuutta. Tulokset indikoivat, että yri-

tyksen kannattavuuden ja tehokkuuden ominaisuudet olivat helposti erotettavissa eri maissa ja nämä ominaisuudet olivat yhteydessä toisiinsa. Maksuvalmiuden ja vakavaraisuuden tunnuslukujen kohdalla yksilöinti oli vaikeampaa. Useimpien tunnuslukujen arvoissa esiintyi merkittäviä eroja maiden välillä.

Tutkimustulokset osoittivat tunnuslukujen validiteetin olevan reliabiliteettia tärkeämpi ominaisuus, kun vertaillaan yrityksiä kansainvälisesti tunnusluvuilla. Heikko reliabiliteetti vaikuttaa vähemmän tunnuslukuanalyysistä saatavan informaation luotettavuuteen. Reliabiliteetin kohdalla vaikutus on tutkimustuloksien kannalta lähes merkityksetön. Parhaimpia tunnuslukuja kansainväliseen vertailuun ovat kannattavuuden osalta pääoman tuotto prosentti, liikutulos prosentti, maksuvalmiuden osalta quick ratio ja turvamarginaali sekä vakavaraisuuden tunnusluvuista omavaraisuusaste ja korkokate. Tehokkuuden tunnusluku on tarkoituksenmukaista valita käyttötarkoituksensa mukaan

Arce & Mora (2002) tutkivat, kuinka tilinpäätöskäytäntöjen välillä olevat erot vaikuttavat osakkeiden tuottoon ja kirja-arvoon. Tutkimuksen mielenkiinnon kohteena oli Euroopan unionin neljännen direktiivinen jälkeen tilinpäätösinformaatiossa olevat erot. Tutkimus selvitti myös, että johtavatko erot yrityksen tuotossa ja kirja-arvossa osakkeiden hintoihin. Lisäksi tarkasteltiin eroja perinteisesti orientoituneiden ja markkinaorientoituneiden maiden välillä.

Tutkimuksessa oli mukana kahdeksan Euroopan maata: Belgia, Ranska, Saksa, Italia, Alankomaat, Sveitsi, Espanja ja Iso-Britannia. Tilinpäätöstiedot kerättiin Extel Financial Company Analysis -tietokannasta, jonka tiedot olivat päivitetty vuonna 2001. Tutkimusmenetelmänä käytettiin regressioanalyysiä. Tilinpäätöskäytäntöjen erot heijastuvat yrityksen tulokseen ja kirja-arvoon. Tulokset kertoivat tuottojen olevan relevantimpi mittari sijoittajille markkinaorientoituneissa maissa ja vastaavasti kirja-arvo velkojasuuntautuneissa maissa. Tutkimus osoitti, että erot kirja-arvossa ja yrityksen tuloksessa vaikuttavat yrityksen markkinahintaan kasvattavasti.

Meric, Weidman, Wesh & Meric (2002) vertailivat yhdysvaltalaisen, isobritannialaisten, saksalaisten, ranskalaisten ja japanilaisten yritysten tilinpäätöskäytäntöjä. Tutkimuksen yhtenä tarkoituksena oli tuottaa tietoa yhdysvaltalaisen yritysten heikkouksista ja vahvuuksista verrattuna eurooppalaisiin ja japanilaisiin vastinpareihin, jotta yhdysvaltalaiset yritysjohtajat pystyisivät

hyödyntämään tätä tietoa yritystensä kehittämisessä. Tutkimuksessa vertailtiin yhdysvaltalaisen yritysten tunnuslukuja eurooppalaisten ja japanilaisten yritysten tunnuslukuihin kolmella päätoimialalla teollisuudessa. Tutkimuksen perusteella haluttiin antaa tietoa yhdysvaltalaisille sijoittajille, minkälaisia sijoituskohteita yhdysvaltalaiset yritykset ovat verrattuna niiden pahimpiin kilpailijoihin verrattuna. Yritysten tunnuslukuja vertailtiin maksuvalmiuden, tehokkuuden, rahoitusrakenteen, kannattavuuden, ja myynnin kasvun osalta.

Tutkimusaineisto käsitti 90 kemianalan, 63 teollisuuskoneiden valmistuksen ja 108 elektroniikka-alan yritystä. Tilinpäätöstiedot kerättiin viiden vuoden keskiarvoina vuosilta 1996–2000 Worldscope-tietokannasta. Tunnuslukuanalyysi suoritettiin kahdeksalla tunnusluvulla. Tunnuslukujen analysoinnissa käytettiin yhden ja monen muuttujan varianssianalyysiä.

Tulokset osoittivat, että tilinpäätöksissä on selviä eroja. Suurimmat erot löytyivät yhdysvaltalaisen ja japanilaisen yritysten tilinpäätöksistä, kun taas yhdysvaltalaisen ja eurooppalaisten yritysten välillä erot olivat pienempiä. Maksuvalmiuden tunnusluvut olivat pääpiirteittäin yhtä suuria. Kuitenkin eurooppalaiset yritykset erottuivat vahvemman maksuvalmiuden osalta kemianteollisuudessa, japanilaiset teollisuuden konetuotannossa ja yhdysvaltalaiset elektroniikkateollisuudessa. Tehokkuuden tunnuslukujen arvot olivat korkeampia japanilaisilla ja yhdysvaltalaisilla yrityksillä verrattuna eurooppalaisiin vastinparirytyksiin. Elektroniikkateollisuudessa ei löytynyt tilastollisesti merkittäviä eroja maiden väliltä. Varastonkiertonopeus oli suurempi yhdysvaltalaisilla yrityksillä koneteollisuudessa ja japanilaiset kierrättivät varastoaan nopeammin kemianteollisuudessa. Eurooppalaisilla yrityksillä havaittiin olevan matalin oman pääoman tuotto prosentti ja korkein kokopääoman tuotto prosentti kaikilla kolmella teollisuuden alalla. Kannattavuuden tunnusluvut olivat selkeästi korkeimpia yhdysvaltalaisilla yrityksillä. Eurooppalaiset yritykset olivat puolestaan kannattavampia kuin japanilaiset yritykset. Myynnin kasvun huomattiin olevan nopeinta Yhdysvalloissa ja hitainta Japanissa.

2.3. Tilinpäätöskäytäntöjen harmonisointiin liittyviä tutkimuksia

Tay & Parker (1990) analysoivat kuutta aikaisempaa harmonisointitutkimusta, joissa käsiteltiin IAS-normien vaikutuksia tilinpäätösten harmonisuuteen.

Taulukko 2. IAS-tilinpäätöskäytäntöön liittyvien tutkimusten analysointia (Tay & Parker 1990: 72).

	Nair & Frank (1981)	Evans & Taylor (1982)	McKinnon & Janell (1984)	Douprnik & Taylor (1985)	Nobes (1987)	Van der Tas (1988)
Tavoite	IAS-sääntöjen harmonisointivai- kutusten onnistumi- nen	Määritellä IAS- sääntöjen vaikutusta jäsenmaissa	Analysoida suorien ja epäsuorien IAS- vaikutusten seurauksia	Tutkia Länsi- Euroopan maiden ti- linpäättösten yhdenmu- kaisuutta ja muutoksia yhdenmu- kaisuudessa	Testata hypoteesia, jonka mu- kaan yh- dysvaltalai- set, Isobri- tannialaiset yritykset eivät nou- data IAS- standardeja	Harmo- nisoinnin kvantifiointi ja sen mää- räminen, kuinka pal- jon tilinpää- tökset ovat harmonisoi- tuneet
Valtiot	37 maata	5 maata	64 maata	16 länsimaa- ta	2 maata	3 maata
Laajuus	IAS 1-10	IAS 2-4, 6 ja 7	IAS 3, 4, 21	IAS 1-8	IAS(USA) 3, 4 ja 22 sekä IAS(UK)), 14, 19	Lykätty ve- rovelka, arvostusky- symykset
Aineis- to	Price Water- housecoo- pers-data 1973, 1975, 1979	10 toiminta- kertomusta jokaisesta maasta vuo- silta 1975- 1988	PW-data 1979	PW-data 1979 ja lisäk- si oma kyse- lytutkimus	Vuoden 1985 toi- mintaker- tomuksen perusteella laadittu aineisto	Kansalliset tutkimukset
Meto- dologia	Luokittelut testattiin Friedmanin anovalla	Prosent- tiosuudet sääntöjä noudattavis- ta yrityksistä jokaisena vuotena	Deskriptiivi- nen analyysi IAS-jäsenten kirjanpi- tosäännöistä	Ei- parametriset testit osanot- tajamaista	IAS- sääntöjen noudatta- misen tes- taus ajalli- sesti ja sisällöllises- ti	Harmo- nisoinnin mittaamisen indeksien kehittäminen
Päätö- loket	IAS- säännöt ovat paran- taneet las- kentamene- telmien harmoniaa	IAS- standardeilla oli vain pieni vaikutus otoksessa	IAS ei ole onnistunut muuttamaan olevassa olevia käy- töntöjä	Heterogeeni- suutta löytyy edelleen	On melkein hyväksyt- tävää, ettei IAS- standardeja noudateta	on mahdol- lista mitata pakollisten ja ei- pakollisten sääntöjen vaikutusta laskentame- netelmiin

Tutkimuksessa arvioitiin käsitteen määrittelyä, aineistoa ja tilastollisia menetelmiä. Yleisesti voitiin todeta, että IAS-sääntöjä ei noudateta ja sitä pidetään jopa hyväksyttävänä. Van der Tasin (1988) tutkimus kuuluu taulukkoon 2 vain välillisesti. Siinä kehitettiin harmonisuuden mittareita ja johtopäätöksenä todettiin indeksien sopivan myös tilinpäätöksiin liittyvän lainsäädännön mittaamiseen. Nairin & Frankin (1981) tekemä tutkimus oli ainoa, jossa havaittiin IAS-sääntöjen lisänneen harmonisuutta laskentamenetelmissä. Tämän tutkimuksen tulokseen arvioitiin vaikuttaneen varhainen tutkimusajankohta.

Tilinpäätökset olivat muuttuneet osittain paremmiksi ja informatiivisemmiksi. Evansin & Taylorin (1982) tulokset osoittivat päinvastaista eli IAS-standardeilla oli vain vähäisiä vaikutuksia. Tässä tutkimuksessa näkökulma oli vähän erilainen, koska tutkittiin kuinka suuri osa yrityksistä käyttää erillistä IAS-tilinpäätöstä. MacKinnon & Janell (1984) tutkivat IAS-normien sisällymistä maiden omiin tilinpäätöskäytäntöihin. Tulosten mukaan lainsäädäntöön oli tehty vain vähäisiä muutoksia. Douplik & Taylor (1985) havaitsivat, että IAS-sääntöjen soveltamisessa löytyy heterogeenisuutta ja niiden parantaminen vaatii vielä paljon työtä. Nobes (1987) totesi tutkimuksensa johtopäätöksenä, ettei IAS-normeja noudateta eikä sitä edes huolestuttavana.

Emenyonu & Gray (1992) tutkivat kolmen EU-maan Ranskan, Saksan ja Iso-Britannian tilinpäätöskäytäntöjen harmonisuutta. Tutkimuksen taustalla oli oletus, jonka mukaan EU-direktiivit lisäisivät harmonisuutta. Tutkimuksen hypoteesin mukaan oletettiin, ettei vertailtavien erien välillä ole eroja näiden kolmen maan välillä. Tutkittaviksi tilinpäätöseriksi valittiin kuusi erää: osakepääoman arvostus, poistomenetelmä, liikearvon käsittely, tutkimus- ja kehitysmenot, käyttöomaisuuden arvostus ja satunnaiset tuotot ja kulut. Tutkimus suoritettiin van der Tasin (1988) I-indeksiä käyttämällä. Tutkimuksen luotettavuutta rajoittaa aineiston pienuus: Jokaisesta kolmesta maasta valittiin 26 teollisuusyritystä vuodelta 1989. Tutkimus tulokset eivät olleet rohkaisevia Euroopan unionin ja IASC:n harmonisointipyrkimyksille. Johtopäätöksenä todettiin Euroopan unionin neljännen yhtiöoikeudellisen direktiivin sallivan liian joustavia käytäntöjä.

Herrman & Thomas (1995) tutkivat EU-lainsäädännön vaikutusta tiettyjen tilinpäätöserien harmonisuuteen EU-maissa. Aineistona käytettiin Euroopan unioniin silloin kuuluneiden maiden vuoden 1992/1993 vuosikertomuksia, joita valittiin tutkimukseen 217 kappaletta. Aineistoa jouduttiin kuitenkin rajaamaan

ja lopulliseen aineistoon kuuluivat Belgia, Ranska, Tanska, Saksa, Irlanti, Alankomaat, Portugali ja Iso-Britannia. Tutkittavia tilinpäätöseriä olivat käyttöomaisuuden poistomenetelmä, liikearvon käsittely, tutkimus- ja kehitysmenojen jaksottaminen, käyttöomaisuuden arvostaminen, vaihto-omaisuuden arvostaminen, ulkomaisten tytäryhtiöiden taseiden yhdistelykurssi, ulkomaisten tytäryhtiöiden tuloslaskelmien yhdistelykurssi ja ulkomaisten tytäryhtiöiden yhdistelyssä syntyvän muuntoeron käsittely. Tutkimus suoritettiin I-indeksiä ja Khin neliö -testiä käyttäen.

Tutkimuksen heikkoutena voidaan mainita, ettei ajallista vaihtelua pyritty kuvaamaan. Tulokset osoittivat, että korkein harmonisuusaste oli ulkomaan valuutan muuntoerojen käsittelyssä ja vaihto-omaisuuden arvostamisessa. Suurimmat erot löytyvät tutkimus- ja kehitysmenojen käsittelyssä, käyttöomaisuuden arvostamisessa, liikearvon käsittelyssä ja vaihto-omaisuuden hinnoittelussa.

Archer, Devaille & McLeay (1995) tutkivat tilinpäätöskäytäntöjen harmonisoinnin vaikutuksia tilinpäätösraportointiin tai tilinpäätöserien käsittelymenetelmien valintaan. Aineisto koostui kahdeksan Euroopan maan yrityksistä: alankomaalaisista, belgialaisista, iso-britannialaisista, ranskalaisista, saksalaisista, irlantilaisista, ruotsalaisista ja sveitsiläisistä yrityksistä. Tutkimuksessa käsiteltiin ainoastaan kahta tilinpäätöserää eli liikearvon käsittelyä ja laskennallisia verovelkoja ja -saamisia. Tutkimuksessa kehitettiin Van der Tasin (1988) C-indeksistä tilinpäätössopeutettu vertailuindeksi, joka huomioi myös tilinpäätöserät liitetietojen ulkopuolelta. Tutkijat jakoivat C-indeksin kahteen osaan, joista toinen mittaa sisäisen harmonisoinnin ja toinen ulkoisen harmonisoinnin vaikutuksia. Heidän mukaansa C-indeksi soveltuu tilinpäätöserien vertailukelpoisuuden mittaamiseen, mutta se ei ole riittävä mittari tilinpäätöskäytäntöjen vertailukelpoisuutta tutkittaessa.

Tutkimusaineistona käytettiin 89 yrityksen tilinpäätöksiä vuosilta 1986 ja 1990. Yritykset valittiin seuraavilla kriteereillä: Yritysten osakkeilla käytiin kauppaa kansainvälisesti ja tilinpäätöserien käsittelymenetelmien valintaan oletettiin kansainvälisten tekijöiden vaikuttavan. Laskennallisten verovelkojen ja -saamisten käsittely oli hyvin vaihtelevaa, joten erän harmonisuuden aste oli hyvin matala. Lähes kaikki yritykset voitiin jakaa liikearvon käsittelyn osalta kahteen osaan: Toiset kirjasivat liikearvon heti kuluksi ja toiset aktivoivat ja

poistivat sen vuosikuluna vaikutusajan kuluessa. Tutkimusajankohtien välillä ei ollut tapahtunut merkityksellistä muutosta. Laskennallisten verovelkojen ja -saamisten kohdalla harmonisointi oli edennyt hitaasti, mutta kehitys oli oikeasuuntaista. EU:n seitsemäs direktiivi sallii edelleen monenlaisia vaihtoehtoja ja kansalliset tilinpäätöskäytännöt mahdollistavat erien käsittelyn usealla eri tavalla.

Emenyonu & Gray (1996) tarkastelivat tutkimuksessaan tilinpäätösten harmonisuuden muutoksia eri maissa. Aineisto käsitti yhteensä 293 yritystä Ranskasta, Saksasta, Japanista, Iso-Britanniasta ja Yhdysvalloista. Aineistoon valitut yritykset olivat kansainvälisiä pörssiyrityksiä, jotka olivat listautuneet useisiin pörssiin. Tutkimus tarkoituksena oli tutkia, miten kansainvälinen harmonisointi on yhdenmukaistanut eri maissa toimivien yritysten tilinpäätöksiä. Tutkimus tarkasteli vuosien 1971/72 ja 1991/92 tilinpäätöksiä. Mittarina käytettiin Herfindal-indeksistä kehitettyä van der Tasin I-indeksiä.

Tilinpäätöseriin kohdistuva tutkimus oli laaja ja siihen sisältyi 26 erän harmonisuuden mittaaminen. Tutkimustuloksien mukaan 12 erän kohdalla oli harmonisuus lisääntynyt ja 14 erässä yhdenmukaisuus oli vähentynyt. Harmonisuus oli parantunut merkittävästi seuraavissa erissä: pitkäaikaisten investointien voittojen tai tappioiden käsittely, tutkimus ja kehitysmenojen käsittely ja kurssierojen käsittely. Harmonisuuden aste vähentyi liikearvon käsittelyssä, käyttöomaisuuden poistomenetelmässä, vaihto-omaisuuden hinnoittelussa, sekä käyttöomaisuusinvestointien arvostamisessa. Tutkimuksen johtopäätöksenä tutkijat totesivat, että harmonisointikehitys on ollut hidasta, kun se suhteutetaan tutkimuksessa 20 vuoden ajanjaksolle.

Archer, Devaille & Mclay (1996) kehittivät tässä tutkimuksessa menetelmän harmonisuuden mittaamiseen. Mittaamista varten kehitettiin logaritminen lineaarinen malli, jossa harmonisointi jaettiin erilaisiin osiin, kuten ulkoinen harmonia, harmonisointipyrkimysten vaikutus, kansallisella tasolla olevan sisäisen disharmonian vaikutus ja ei-systemaattisten laskentamenetelmien vaikutus. Suurimmaksi esteeksi harmonisuudelle havaittiin tässä tutkimuksessa kansallisen sisäisen harmonisuuden puute. Tulokset ovat kaikilta osin linjassa aikaisemman tutkimuksen kanssa. Kehitetyn mallin etuna voidaan pitää sitä, että

sen avulla kyetään erottelemaan sekä maakohtaiset että maiden väliset harmonisointivaikutukset entistä paremmin.

Lappalainen (1999) tutki vuoden 1992 kirjanpitolain uudistuksen vaikutuksia suomalaisten yritysten tilinpäätösraportoinnin vertailukelpoisuuteen. Tutkimuksen oletuksena oli, että kirjanpitolain uudistus olisi lisännyt suomalaisten yritysten tilinpäätösten vertailukelpoisuutta. Tutkimuksessa jaettiin harmonisointi kahteen luokkaan: ulkoiseen ja sisäiseen harmonisuuteen. Tutkimuksessa käsiteltiin suomalaisten yritysten tilinpäätösten välistä vertailukelpoisuutta eli sisäistä harmonisuutta ja suomalaisten tilinpäätösten vertailukelpoisuutta eurooppalaisiin tilinpäätöksiin eli ulkoista harmonisuutta.

Sisäisen harmonisuuden tutkimiseen käytettiin aineistona 39 suomalaisen konserniyrityksen toimintakertomuksia. Aineistoa kerättiin ensin vuosilta 1990–1991, sitten vuosilta 1994–1995, jolloin uusi kirjanpitolaki oli jo voimassa. Tuloksina havaittiin, että tutkittavien tilinpäätöserien kohdalla yhdenmukaisuus oli lisääntynyt eli sisäinen harmonisuus oli lisääntynyt uudistuksen jälkeen. Tutkimuksessa löytyi myös niitä eriä, joiden osalta harmonisuus oli vähentynyt. Sisäisen harmonisuuden lisääntymiseen vaikutti yritysaineisto, joka muodostui kansainvälisistä ja kansainvälistyvistä yrityksistä.

Ulkoisen harmonisuuden osalta tilinpäätöserissä oli tapahtunut tutkimusaikana lähes yhtä paljon kehitystä sekä harmonisuutta lisäävään että vähentävään suuntaan. Ulkoisen harmonisuuden mittaamisessa käytettiin kansainvälisenä vertailupohjana Herrmann & Thomasin (1995) aineistoa. Vähäisin harmonisuus eli vertailukelpoisuus vallitsi tutkimus- ja kehitysmenojen käsittelyssä, käyttöomaisuuden arvostamisessa, liikearvon käsittelyssä sekä vaihto-omaisuuden arvostamisessa. Tulosten mukaan eurooppalaisten yritysten välillä vertailua ei voida tehdä varauksettomasti tilinpäätöskäytäntöjen aiheuttamien erojen vuoksi.

Peill (2000) tutki tilinpäätöskäytäntöjen harmonisoinnin tasoa ja kehitystä Euroopan unionin jäsenvaltioissa. Tutkimusaineiston määrä vaihteli 2658–4424 pörssiyrityksen välillä ja se koostui tilinpäätöstiedoista vuosilta 1987–1997. Empiirinen tutkimus suoritettiin käyttämällä tutkimusmenetelminä χ^2 - ja I-indeksimenetelmiä. χ^2 -menetelmällä tutkittiin esiintyykö EU-maiden tilinpäätöskäytäntöjen välillä merkittäviä eroja. Harmonisuuden tasoa ja vertailua

varten laskettiin van der Tasin (1988) I-indeksin arvot. I-indeksi oli yksinkertaisuutensa vuoksi käyttökelpoisen ja samalla saatiin säilytettyä vertailukelpoisuus Herrmannin & Thomasin (1995) tutkimukseen, jossa he tutkivat missä määrin EU-maiden yritykset käyttävät tiettyä tilinpäätöskäytäntöä. Lisäksi kehittyneemmällä menetelmällä yhdentoista vuoden ajanjakson ja kaikkien EU-maiden mukaan ottaminen ei olisi onnistunut.

Tutkimustulosten mukaan harmonisointi ei ole edennyt odotusten mukaisesti. Tilinpäätöskäytäntöjen määrä on vähentynyt hitaasti ja edelleen on melko vaihtelevia tilinpäätöskäytäntöjä. Harmonisointi on määritelty tässä tutkimuksessa tilinpäätöskäytäntöjen määrän vähentämiseksi eikä yritysten pakottamiseksi käyttämään tiettyä tilinpäätöskäytäntöä.

Aisbitt (2001) tutki Lappalaisen (1998) lisäksi tilinpäätösraportoinnin sisäistä ja ulkoista harmonisuutta käyttäen aineistona pohjoismaalaisia yrityksiä. Tutkimuksessa tarkasteltiin Van der Tasin (1998) kehittämän ja Archerin ym. (1995) edelleen parannellun C-indeksin käyttökelpoisuutta pohjoismaalaisten yritysten tilinpäätösraportoinnin harmonisoinnin ja harmonisuuden mittaamiseen. Aineisto koostui tanskalaisista, suomalaisista, ruotsalaisista, norjalaisista yrityksistä ja jokaisesta maasta valittiin 12 yritystä. Tilinpäätökset kerättiin vuosilta 1981, 1992, 1994 ja 1998. Tilinpäätösaineisto kerättiin vuosilta, jolloin kirjanpitolainsäädännössä oli tapahtunut muutoksia, joiden ennakoitiin vaikuttavan tilinpäätöstietojen vertailtavuuteen.

Harmonisuutta tarkasteltiin vertailemalla 20 tilinpäätöserää, joiden sisäistä ja ulkoista harmonisuutta tutkittiin C-indeksillä. Tulokset osoittivat, että sisäinen harmonisuus oli korkeampaa kuin ulkoinen harmonisuus. Harmonisuuden taso oli vuonna 1998 korkeammalla tasolla kuin vuonna 1981, vaikkakaan kaikkien ajanjaksojen välillä harmonisuus ei ollut lisääntynyt. Ulkoinen harmonisuus eli vertailukelpoisuus maiden välillä vähentyi vuosien 1992 ja 1994 välisenä aikana. Tutkimuksessa havaittiin, että harmonisuus oli lisääntynyt myös muina aikoina kuin lainsäädännön muutosten voimaan astuessa, joten harmonisointiin vaikuttavat myös muutkin kuin lainsäädännölliset tekijät.

3. TILINPÄÄTÖSKÄYTÄNNÖT JA HARMONISOINTIKEHITYS

Meno-tuloteoria on ollut Suomen tilinpäätöskäytännön perustana 1960-luvulta lähtien. Euroopan unionin yhtiöoikeudelliset direktiivit ovat kuitenkin heikentäneet kirjanpitolain ja meno-tuloteorian sidonnaisuutta, mutta edelleen kyseinen teoria vaikuttaa voimakkaasti kirjanpitolainsäädännössä. Siirtyminen IFRS-tilinpäätökseen aiheuttaa kuitenkin merkittäviä muutoksia tilinpäätökseen liittyvissä ajattelutavoissa. Myös IFRS-tilinpäätöksen taustalla on viitekehystä, jonka mukaisesti IFRS-tilinpäätös laaditaan. Tilinpäätöskäytäntöjen keskeisin ero teoriapohjassa on suhtautumisessa realisointiperiaatteeseen. Luvun loppupuolella käydään läpi tilinpäätöskäytäntöjen harmonisointikehitystä ja luodaan katsaus Euroopan unionin yhtiölakidirektiivien osuuteen harmonisointikehityksessä.

3.1. Meno-tuloteoria Suomen tilinpäätöskäytännön perustana

Suomen tilinpäätöskäytäntö perustuu Saarion (1959) julkaisemaan meno-tuloteoriaan. Sen mukaan yrityksen todellinen tulos on yrityksen eliniän tulos, joka jaetaan pienempiin kausituloslaskelmiin. Meno-tuloteoria perustuu siihen, kun liiketoiminnasta aiheutunut meno kohdistetaan saadun tulon kohdalle.

Meno-tuloteorian mukaan kirjanpidossa seurataan menoja, tuloja ja rahoitustapahtumia. Tilinpäätöksen tuloslaskelmaan kirjataan tilikauden aikana saadut tulot tuotoiksi. Lyhytvaikutteiset menot kirjataan tilikauden kuluksi ja pitkäaikaisista menoista tilikaudelle kuuluva osuus poistojen muodossa. Meno-tuloteorian ydin on siinä, että tilikauden aikana saadut kulut jaetaan kahteen osaan: tilikauden voitoksi ja kuluksi. Taseen tehtäväksi jää ainoastaan rahoituserien ja aktivoitujen menojen siirtäminen seuraavalle tilikaudelle. Meno-tuloteoria korostaa tuloslaskelman merkitystä taseen aseman kustannuksella. (Saario 1945: 30; Pihlanto 2003: 9.)

Omaisuuksien sijasta meno-tuloteorian käsitteitä ovat rahoituserät: rahavarat, velat, saatavat, oma pääoma ja aktivoitujen menot. Meno-tuloteoria tarkoittaa poistoilla sitä osaa tulojen hankintamenosta, joka on osallistunut tilikauden tulojen kertymiseen. Tilinpäätöksen idea voidaan ilmaista tulojen kahtia jakami-

sen lisäksi myös käsitteellä ”meno tulon kohdalle”. Tilinpäätöksessä pyritään asettamaan tulot ja niitä aiheuttaneet menot vastakkain samanaikaisesti. Loput menoista aktivoidaan tulevina tilikausina syntyvistä tuloista. Tämä periaate on hyväksytty myös kirjanpitolakiin. (Saario 1945: 47–49; Pihlanto 2003: 10.)

Meno-tuloteoria soveltaa realisointiperiaatetta ja vaatii siten menot kirjaamaan hankintahintaan. Hankintamenoon ei hyväksytä arvonkorotuksia, koska teoria pitää kirjanpitoa rahalaskentana. Samoin kulujen ja tuottojen kirjaaminen on mahdollista vain realisoituneista tapahtumista. Suomen kirjanpitolainsäädäntö tuntee arvonkorotukset tietyin edellytyksin, joten kirjanpitolainsäädäntö ja meno-tulo-teoria eroavat tässä asiassa toisistaan. Suomalaisen tilinpäätöksen suhde meno-tuloteoriaan heikentyi erityisesti vuoden 1992 kirjanpitolain uudistuksessa. Kuitenkin teoria on vahvasti vaikuttamassa suomalaiseen tilinpäätökseen. Edellä mainittujen seikkojen vuoksi siirtymistä IFRS-tilinpäätöksen sallimaan käypien arvojen käyttöön ei pidetä periaatteellisesti niin merkittävänä. (Pihlanto 2003: 12.)

3.2. IFRS -tilinpäätöskäytännön teorettinen viitekehys

IFRS-tilinpäätöksen laatimista ja esittämistä koskevat yleiset perusteet (Framework for the Presentation of Financial Statements) julkaistiin vuonna 1989. Tilinpäätöksen laatimista koskevissa yleisissä perusteissa määritellään tilinpäätöksen tarkoitus, perusoletukset, tilinpäätöksen laadulliset ominaisuudet, tilinpäätöksen perustekijät, arvostusperiaatteet sekä oman pääoman ja sen säilyttämisen käsitteet. (Räty ym. 2002b: 51)

IFRS-tilinpäätösnormiston taustalla olevan viitekehyksen mukaan tilinpäätösinformaatiota käytetään hyväksi muun muassa seuraavissa tapauksissa (Räty ym. 2002b: 51–52.):

- päätös osakkeiden ostosta, hallussapidosta tai myynnistä
- arviointi yrityksen johdon talouden hoidon vastuullisuudesta
- arviointi yrityksen kyvystä maksaa työntekijöille palkkaa ja muita etuuksia
- arviointi yritykselle annettujen luottojen turvallisuudesta

- päätös veropolitiikasta
- jakokelpoisen voiton ja osinkojen määrittely
- kansantulotilastojen laatiminen ja käyttäminen
- yritystoiminnan sääntely.

IFRS-viitekehyksessä esitetään sijoittajat keskeisimpänä tilinpäätösinformaation käyttäjäryhmänä. Sijoittajat antavat yritykselle riskipääomaa, joten heidän tietotarpeensa täyttävä tilinpäätös tyydyttää useimmat muiden käyttäjien tietotarpeet. IFRS-normistossa korostetaan johdon vastuuta tilinpäätösinformaation tuottamisesta. Päävastuu tilinpäätöksen laatimisesta ja esittämisestä kuuluu johdolle. (Alexander, Britton & Jorissen 2003: 120–121.)

IFRS-viitekehyksen mukaan tilinpäätöksen perusoletukset ovat suoriteperuste (accrual basis) ja jatkuvuuden periaate (going concern). Suoriteperustetta noudatettaessa liiketapahtumien vaikutus otetaan huomioon toteutumishetkellä eikä rahasuorituksen luovutusaikana. Liiketapahtumat kirjataan sillä tilikaudella, jonka aikana ne tapahtuvat. Tilinpäätös laaditaan olettaen, että toiminta jatkuu myös ennakoitavassa tulevaisuudessa. Näin ollen oletetaan, että yrityksellä ei ole aikomusta tai tarvetta lopettaa eikä olennaisesti supistaa toimintaansa. Poikkeuksesta jatkuvuuden periaatteesta on ilmoitettava tilinpäätöksen laadinnassa. (Alexander ym. 2003: 124.)

IFRS-viitekehyksessä asetetaan tilinpäätösinformaatiolle laadullisia ominaisuuksia. Niitä ovat ymmärrettävyys, merkityksellisyys, luotettavuus, vertailukelpoisuus, merkityksellisen ja luotettavan informaation rajoitukset ja oikean kuvan antaminen. Tilinpäätösinformaation tulee olla käyttäjille helposti ymmärrettävää. Informaatiolta odotetaan merkityksellisyyttä. Tällöin saatavan tiedon pitää olla olennaista ja merkityksellistä, jotta se voi auttaa sijoittajaa tekemään johtopäätöksiä sijoituspäätöksensä pohjaksi. Luotettavuus tarkoittaa, että informaatio esitetään todenmukaisesti. Lisäksi luotettavuuden vaatimukseen kuuluvat sisältöpainotteisuus, jonka mukaan sisältö on olennaisempaa kuin muoto. Merkityksellisen ja luotettavan informaation rajoituksia ovat oikea-aikaisuus, hyödyn ja kustannusten tasapaino ja laadullisten ominaisuuksien tasapaino. Oikean kuvan antaminen eli true and fair view -periaatetta voidaan pitää yhtenä tärkeimmistä laadullisista ominaisuuksista. (Alexander ym. 2003: 126–129.)

IFRS-tilinpäätös hylkää realisointiperiaatteen tiukan soveltamisen ja sallii käypien arvojen käyttämisen omaisuuden arvostamisessa. IFRS-tilinpäätös ei pidä tuloksen laskentaa keskeisimpänä tehtävänä vaan korostaa taseen asemaa tilinpäätöksessä. Tämä ajattelutapa on yhtenäinen taseyhtälöteorian perusteiden kanssa. Kirjanpitoon merkitään hankintamenon sijaan uudelleen arvostettuja, vielä realisoitumattomia tapahtumia. Suomen kirjanpitolainsäädäntö perustuu pääosin meno-tulo-teoriaan, mutta kuitenkin enää kaikilta osin. IFRS käyttää monessa kohdin terminologiaa, joka ei näytä olevan ristiriidassa menotuloteorian kanssa. Taseen ja tuloslaskelman erilaiset painotukset erottavat merkittävästi näitä kahta tilinpäätösnäkemyksiä toisistaan. IFRS-tilinpäätös katsoo keskeisesti osakkeenomistajien ja rahoitusmarkkinoiden etua. Mahdollisimman todenmukaisesti arvostettu tilinpäätös helpottaa yritysten arvon määrittämisessä. (Pihlanto 2003: 11.)

3.3. Tilinpäätöskäytäntöjen harmonisointi

Yritystoiminta on kansainvälistynyt nopeasti viime vuosikymmenten aikana ja erilaiset järjestöt ovat pyrkineet harmonisoimaan tilinpäätöskäytäntöjä 1970-luvulta lähtien. Pääomamarkkinoiden vapautuminen 1980-luvulla kiihdytti talouselämän kansainvälistymistä merkittävästi. Rahoitusmarkkinoista on tullut globaaleja, koska yritykset pyrkivät rahoittamaan toimintansa mahdollisimman edullisesti rahoituslähteiden kansallisuudesta riippumatta sekä sijoittamaan hankkimansa pääoman mahdollisimman tuottavasti taloudellisten tavoitteiden saavuttamiseksi. Esteet pääomien liikkumiselta on pääosin poistettu. Eri maiden tilinpäätöskäytännöt poikkeavat toisistaan siinä määrin, että tilinpäätöksiä sisältäviä asiakirjoihin sisältyvä informaatio ei useinkaan ole keskenään vertailukelpoista. Pääomien vapaa liikkuminen on synnyttänyt tarpeen tilinpäätöskäytäntöjen yhtenäistämiseen eli harmonisointiin. (Räty ym. 2002b; Troberg 2003: 19.)

Yritystoiminnan kansainvälistyminen on lisännyt harmonisoinnin eli yhdenmukaistamisen tarvetta, koska pääomien vapaan liikkumisen myötä on sijoittajien kannalta tärkeää, että voidaan verrata tunnuslukujen arvojen mahdollista vaihtelua. Tunnusluvuilla verrataan usein myös eri maiden yrityksiä, jolloin tunnuslukujen laskentasäännöt pitää olla tarkasti määriteltyjä ja niitä on noudatettava jatkuvasti vertailun tehokkuuden takaamiseksi (Ahti 1998: 137). Vertai-

lun luotettavuus pystytään takaamaan ainoastaan silloin, kun tunnusluvun perustekijät määritellään yksiselitteisesti yrityksen sijaintivaltiosta riippumatta (Alhola ym. 2003: 148.)

Tilinpäätöskäytäntöjen harmonisointiin ovat osallistuneet useat myös sellaiset organisaatiot, joiden toimintaan sen ei olettaisi kuuluvan. Esimerkiksi YK ja OECD ovat olleet mukana tilinpäätöskäytäntöjen harmonisointityössä. Tärkeimmät organisaatiot kansainvälisen tilinpäätöskäytännön harmonisoinnin ja standardisoinnin lisäämisessä ovat olleet IASC (International Accounting Standards Committee) ja Euroopan unioni. IASC on laatinut yhtenäisiä standardeja tilinpäätösten yhtenäistämiseksi ja Euroopan unioni on säätänyt yhtiöoikeudelliset direktiivit harmonisoimaan tilinpäätöskäytäntöjä. (Räty ym. 2002b: 19–22.)

Rahoitusmarkkinoiden globalisoitumisen vuoksi tilinpäätösinformaatiolla on käyttäjiä useista eri maista, joten tilinpäätöksen vertailukelpoisuutta on pyritty parantamaan yhtenäistämällä käytäntöjä. Informaation vertailukelpoisuuden lisäämiseen on käytetty kahta lähestymistapaa. Standardisoinnilla tarkoitetaan yhden säännön soveltamista kaikkiin tilanteisiin kyseisen tilinpäätöserän käsittelyssä. Harmonisointi sallii erilaisia kansallisia lähestymistapoja, mutta tärkeimmät asiat käsitellään viitekehyksen mukaan samalla tavoin eri maissa. (Elliot & Elliot 2004: 762.)

Tärkeimmän valtioista riippumattoman IASB:n edeltäjä IASC perustettiin 1973. Sen perustivat laskentatoimen ammattilaiset kymmenestä maasta: Australiasta, Kanadasta, Ranskasta, Saksasta, Japanista, Meksikosta, Alankomaista, Iso-Britanniasta, Irlannista ja Yhdysvalloista. Komitean jäsenet liittyivät myös kansainväliseen laskentatoimen ammattilaisten muodostamaan organisaatioon IFAC:iin (International Federation of Accountants). IASC otti tehtäväkseen laatia kansainvälisiä tilinpäätöksen laatimisen standardeja, edistää niiden hyväksyttävyyttä ja käytettävyyttä. Näiden tavoitteiden lisäksi IASC otti tavoitteekseen työskennellä säännösten parantamiseksi ja yhtenäistämiseksi. IASC:n jäsenet sitoutuivat harmonisoimaan tilinpäätöskäytäntöä IASC:n standardein, mutta sillä ei ollut toimeenpanovaltaa, joten sen oli luotettava jäsentensä toimintaan. Sen tehtäväksi muodostui enemmänkin suositusten antaminen. Maailman pörssijärjestö International Organization of Securities Commission velvoitti vuonna 1995 IASC:n tekemään muutoksia standardeihinsa, jotta niiden mukaisen tilinpäätöksen tekevän yrityksen olisi mahdollista listautua mihin tahansa pörssiin. IASC:n jatkajaksi perustettiin yksityisen rahoituksen tuella toimiva

IASB, joka on jatkanut standardien kehittämistä. IFRS-normistoa on arvosteltu väljäksi ja epäjohdonmukaiseksi, mikä on estänyt sen leviämistä maailmanlaajuisesti normistoksi. (Räty 1996a: 54; Nobes ym. 2004: 81.)

Tilinpäätöskäytäntöjen harmonisointikehitystä on tutkittu Suomessa sekä muissa maissa. Peill (2000) tutki tilinpäätösten harmonisoinnin tasoa ja kehitystä EU-maissa. Tutkimustuloksen perusteella todettiin, että harmonisointi ei ole edennyt niin nopeasti kuin olisi voinut odottaa. Lappalainen (1998) käsitteli tutkimuksessaan vuoden 1992 kirjanpitolain uudistuksen vaikutuksia suomalaiseen tilinpäätösraportointiin. Sisäinen harmonisuus oli lisääntynyt suomalaisten yritysten välillä, mutta joissakin tilipäätöserissä harmonisuus oli kuitenkin vähentynyt. Ulkoisen harmonisuuden muutoksista suomalaisten ja eurooppalaisten yritysten välillä saatiin evidenssiä molempiin suuntiin. Aisbitt (2001) päätyi samanlaisiin tuloksiin pohjoismaisten yritysten välisessä tutkimuksessaan, jonka mukaan sisäinen harmonisuus on korkeampaa. Herrmann ym. (1995) Tutkivat tilinpäätöskäytäntöjen yhtenäisyyttä. Tutkijat mainitsivat alhaisen harmonisointiasteen omaavia eriä käsitellessään muun muassa käyttöomaisuuden arvonkorotukset.

3.4. Euroopan unionin tilinpäätöskäytäntöjä koskevat direktiivit

Euroopan unioni asetti tavoitteekseen 1957 Rooman sopimuksessa lainsäädännöllisen ja taloudellisen yhtenäistämisen jäsenvaltioissa. Vuonna 1978 EU julkaisi neljännen direktiivin, joka käsittelee tilinpäätöksen laadintaa, sisältää julkistamista ja tilintarkastusvelvollisuutta. Konsernitilinpäätöksen laajuutta, laadintaperiaatteita ja muotoa koskeva seitsemäs direktiivi hyväksyttiin 1983. Sen jälkeen direktiiveihin on tehty tarvittavia muutoksia. (Choi, Frost & Meek 267–268, 270.)

Neljännen yhtiölakidirektiivin tavoitteena on yhtenäistää arvostussäännöksiä, tilinpäätöksen laadintaperiaatteita ja julkaistavan tilinpäätösinformaation muotoa eri jäsenvaltioissa toimivien yritysten tilinpäätösten välisen vertailukelpoisuuden parantamiseksi. Tilinpäätöksen laadinta perustuu neljännen direktiivin 31 artiklan mukaan seuraaviin periaatteisiin:

- toiminnan jatkuvuuden periaate

- menettelytapojen jatkuvuuden periaate
- varovaisuuden periaate
- suoriteperiaate
- bruttoperiaate
- tasejatkuvuuden periaate
- toteutuneiden voittojen kirjaamisperiaate
- ennakoitavissa olevien vastuiden ja menetysten huomioimisperiaate. (Räty ym. 2002b: 29–30; Alexander ym. 2003.)

Direktiivin mukaan tilinpäätösinformaation ensisijainen tavoite on antaa oikea ja riittävä kuva yhtiön varoista, veloista, taloudellisesta tilasta ja tuloksesta. Direktiivin mukaisessa tilinpäätöksessä pääpaino on taseessa, mikä poikkeaa selkeästi suomalaisesta normistosta, jossa pääpaino on ollut korostetusti jakokelpoisen voiton laskemisessa. Suomalaisessa normistossa taseen on katsottu olevan tilinpäätösasiakirja, eikä sen tavoitteena ole varojen todellisen eli käyvän arvon osoittaminen. Neljäs yhtiöoikeudellinen direktiivi säätelee myös varojen arvostamista. Direktiivin inflaatiokorjauksia, kuten käyttöomaisuuden arvonorotuksia tulkitaan siten, että arvonorotuksista on kirjattava poistot. (Räty ym. 2002b: 29–30.)

Konsernitilinpäätöksen tavoitteena on seitsemännen direktiivin mukaan osoittaa konsernin varat, velat, taloudellinen asema sekä voiton tai tappion määrä ikään kuin konserni muodostaisi yhden itsenäisen yrityksen. Seitsemäs direktiivi vaatii esittämään konsernitaseen, konsernituloslaskelman ja liitetiedot. Direktiivi asettaa vaatimuksia tilinpäätöksen laajuuden, laadintaperiaatteiden ja muodon osalta. Seitsemäs direktiivi parantaa kansainvälisten konsernien tilinpäätösten vertailukelpoisuutta. (Alexander & Nobes 2001: 98.)

5. MUUTOKSIA TILINPÄÄTÖKSESSÄ

IFRS-tilinpäätökseen siirtyminen aiheuttaa muutoksia tilinpäätöksen sisältöön ja tilinpäätöseriin. Teoreettisesta perustasta standardipohjaiseen tilinpäätökseen siirtyminen aiheuttaa merkittävästi muutoksia, mutta tässä tutkielmassa käsitellään vain niistä tärkeimpiä. Tilinpäätöserissä tapahtuneita muutoksia tarkastellaan seuraavien erien osalta: käyttöomaisuuden arvostus, vaihto-omaisuuden arvostus, leasingin käsittely, tutkimus- ja kehittämismenot, liikearvon käsittely, varaukset, laskennalliset verovelat ja -saamiset ja eläke-etuudet. Tarkasteltavat erät valittiin aikaisemman tutkimuksen, kirjallisuuden ja pörssiyritysten julkaisemien IFRS-vertailutietojen perusteella.

4.1. Käyttöomaisuuden arvostus

Suomen kirjanpitolain mukaan käyttöomaisuus arvostetaan hankintamenoon. Se sallii kuitenkin meno-tuloteorian vastaisesti tiukoin ehdoin tapahtuvan arvонkorotuksen tekemisen käyttöomaisuuteen. Arvonkorotuksesta säädetään KPL 5:17 §:ssä seuraavaa: ”Jos pysyviin vastaaviin kuuluvan maa- tai vesialueen tai arvopaperin todennäköinen luovutushinta on tilinpäätöspäivänä pysyvästi alkuperäistä hankintamenoa olennaisesti suurempi, saadaan taseeseen merkitä vielä poistamatta olevan hankintamenon lisäksi enintään todennäköisen luovutushinnan ja poistamatta olevan hankintamenon erotuksen suuruinen arvонkorotus. Arvonkorotusta vastaava määrä on merkittävä omaan pääomaan sisältyvään arvонkorotusrahoon. Jos Arvonkorotus osoittautuu aiheettomaksi, se on peruutettava.”

Arvonkorotuksen edellytetään noudattavan myös KPL 5:17 §:ssä säädettyjen erityisvaatimusten lisäksi yleisiä kirjanpitoperiaatteita. Hyvään kirjanpitotapaan kuuluu johdonmukaisuus menettelytavoissa, joten yrityksellä on velvollisuus käsitellä samanlaatuista omaisuutta kaikilta osin samalla tavoin. Johdonmukaisuus menettelytavoissa edistää oikean ja riittävän kuvan syntymistä yrityksen toiminnan tuloksesta ja taloudellisesta asemasta, minkä vuoksi arvонkorotusten tekeminen edellyttää suunnittelua laadintaperiaatteista. (Leppiniemi, Kykkänen & Toiviainen 2003: 144.)

Arvonkorotuksen edellytykset voidaan määritellä kirjanpitolain mukaan. Arvonkorotuksen kohteena voi olla vain käyttöomaisuus. Korotuksen voi tehdä maa- tai vesialueeseen tai arvopaperiin sekä niihin verrattava hyödyke. Rakenukseen ei ole enää uuden kirjanpitolain aikana mahdollista tehdä arvonkorotuksia. Todennäköisen luovutushinnan on oltava tilinpäätöspäivänä alkuperäistä hankintamenoa pysyvästi ja olennaisesti suurempi. Olennaisena arvon nousuna voidaan pitää kirjanpitolautakunnan lausuntojen mukaan 10–20 prosentin arvonnousuja (Leppiniemi, Tallberg, Turtiainen, Koskinen, Savtschenko & Jyrkkiö 1998: 237). Arvonnousujen pysyvyyden arvioimisessa on huomioitava varovaisuuden periaate (Leppiniemi 2004: 166). Arvon nousulta edellytetään pysyväisluonteisuutta, mutta ei lopullista pysyvyyttä. (Ahti, Koivikko, Tuominen, Vesanen, Ylipiha, Kaukinen & Perälä 2000: 144).

Aineellisella käyttöomaisuudella tarkoitetaan aineellisia varoja, joita yritys käyttää tavaroiden valmistamiseen, palveluiden tuottamiseen tai hallinnollisiin tarkoituksiin. Aineellinen käyttöomaisuus tuottaa tuloa yleensä useampana kuin yhtenä tilikautena. IFRS-tilinpäätös mahdollistaa kahden vaihtoehdoisen arvostusperiaatteen käytön. Suomen kirjanpitokäytännössä on sallittu perinteisesti vain hankintamenoon perustuva arvostus. (Troberg 2003: 34–35.)

IFRS:n yleisperiaatteen mukaan menot arvostetaan edelleen ensisijaisesti hankintahintoihin. Hankintamenoihin perustuva arvostus perustuu tuloslaskelman todennettavuuden (verifiability) periaatteeseen. IFRS-standardit sallivat aineellisen käyttöomaisuuden arvostamisen vaihtoehtoisesti myös käypään arvoon. Toisin kuin meno-tuloteoria, IFRS-tilinpäätös hylkää realisointiperiaatteen tiukan noudattamisen ja hankintameno yksinomaisen käytön. Ensimmäisenä arvostuskertana aineellinen käyttöomaisuus arvostetaan hankintamenoon, mutta myöhemmin saadaan valita arvostusperiaatteenä myös käypä arvo. Yleensä käyväksi arvoksi ymmärretään markkina-arvo, joka omaisuudella on uudelleenarvostamispäivänä. Johdonmukaisuusperiaatteen mukaisesti koko aineellisten käyttöomaisuushyödykkeiden ryhmä, johon arvostettava hyödyke kuuluu, on arvostettava uudelleen. (Räty 2002: 51; Troberg 2003: 34–35.)

Aineettomalla hyödykkeellä tarkoitetaan yksilöitävissä olevaa omaisuuserää, jolla ei ole aineellista muotoa ja jota käytetään tavaroiden valmistamiseen, palveluiden tuottamiseen tai hallinnollisiin tarkoituksiin. Tyypillisiä aineettomia hyödykkeitä ovat esimerkiksi patentit, lisenssit, tavaramerkit sekä tutkimus- ja

kehittämismenot. Aineeton hyödyke kirjataan taseeseen, mikäli hyödykkeestä koituu yritykselle taloudellista hyötyä. Sisäisesti aikaansaattua aineetonta hyödykettä, kuten liikearvoa ei merkitä taseeseen. (Troberg 2003: 41–42.)

Alkuperäisen hankintamenuon perustuvan kirjaamisen jälkeen IFRS 38 sallii kaksi vaihtoehtoista arvostustapaa. Ensisijaisen menettelytavan mukaan aineeton hyödyke kirjataan taseeseen hankintamenuon, josta on vähennetty poistot ja arvonalentumistappiot. Toissijaisena menettelytapana on hyödykkeen kirjaaminen uudelleen arvostukseen perustuvaan määrään, joka on sen uudelleenarvostamispäivän käypä arvo. Käypää arvoa voidaan soveltaa ainoastaan toimivilla markkinoilla, mutta aineettomien hyödykkeiden erityisluonteesta johtuen tilanne ei ole yleensä tällainen. Aineeton hyödyke poistetaan taseesta taloudellisenä vaikutusaikana. (Troberg 2003: 42.)

Esimerkki Metso Oyj:n pörssitiedotteesta 31.3.2005:

”Siirtymäajankohtana 1.1.2004 Metso arvostaa aineelliset hyödykkeet hankintamenuon poistoilla ja arvonalentumisilla vähennettynä. FAS:n periaatteiden mukaan Metso ei ole kohdistanut aineellisiin hyödykkeisiin arvonkorotuksia.”

4.2. Vaihto-omaisuuden arvostus

Vaihto-omaisuuteen kuuluu sellainen omaisuus, joka on tarkoitettu sellaiseenaan tai jalostettuna luovutettavaksi tai kulutettavaksi hyödykkeinä. Pääsääntöisesti vaihto-omaisuuden hankintamenuon luetaan hankinnan ja valmistuksen muuttuvat menot. Kirjanpitolaki sallii hankintaan ja valmistukseen liittyvien kiinteiden menojen sisällyttämisen hankintamenuon, jos niiden määrä olenainen hankintamenuon suhteutettuna. Vaihto-omaisuuden käyttöjärjestyksen oletetaan noudattavan FIFO-periaatetta (first-in – first-out), jonka mukaan ensiksi hankitut tuotteet käytetään ensimmäisenä, jolloin vaihto-omaisuus voidaan arvostaa loppuvaraston hankintamenuon mukaan. Toisena mahdollisuutena voidaan käyttää LIFO-periaatetta (last-in – first-out), jonka mukaan viimeiseksi ostettu omaisuus käytetään ensimmäiseksi, jolloin varaston arvo voidaan määrittää ensimmäiseksi ostettujen tuotteiden hankintamenuojen perusteella. Vaihto-omaisuuden arvo voidaan määrittää todellisen käyttöjärjestyksen tai

painotetun keskiarvon mukaan laskettuna. Kirjanpitovelvollisuuden on pystyttävä todistamaan varastonkäyttöjärjestys, jos hän käyttää muuta kuin FIFO-periaatetta. Vaihto-omaisuus arvostetaan alimman arvon periaatteen mukaisesti, jolloin käytetään alkuperäistä hankintamenoa, tilinpäätöspäivän hankintamenoa tai tilinpäätöspäivän todennäköistä myyntihintaa. (Ahti ym. 2000: 30.)

IFRS-säännösten mukaan vaihto-omaisuuden kiinteät menot on sisällytettävä hankintamenoon. Tässä tapauksessa IFRS ei hyväksy vaihtoehtoisia ratkaisuja. Kiinteiden menojen sisällyttäminen hankintamenoon vaatii, että yrityksessä laaditaan kustannuslaskelmat tuotettavista valmisteista. Myös muitakin kuin valmistuksen kiinteitä menoja on sisällytettävä hankintamenoon aiheuttamisperiaatteen mukaisesti. Vaihto-omaisuushyödykkeille kohdistettavat valmistuksen kiinteät menot kohdistetaan normaalitoiminta-astetta vastaavien kustannusten määräisenä. Normaalitoiminta-asteella tarkoitetaan keskimäärin saavutettavaa tuotantomäärää. Kohdistaminen on mahdollista myös toteutuneen tuotannon perusteella, jos sen voidaan olettaa vastaavan normaalitoiminta-astetta. Tilanteessa, jossa tuotannon määrä nousee poikkeuksellisen korkealle, hankintamenoa alennetaan, jottei hankintamenoa yliarvosteta. (Räty ym. 2002b: 168–169.)

IFRS-tilinpäätös noudattaa Suomen kirjanpitolaissakin noudatettua alemman arvon periaatetta, mutta sisällöllisesti erilaisella tavalla. Vaihto-omaisuushyödyke arvostetaan joko alkuperäiseen hankintamenoon tai sitä alempaan nettorealisointiarvoon. Hyödykkeestä ei mahdollisesti ole saatavissa hankintamenoa vastaavaa määrää, jos omaisuus on vahingoittunut, vanhentunut tai sen myyntihinta on alentunut. Hankintamenoa vastaava määrä ei mahdollisesti ole saatavissa myöskään silloin, kun arvioidut menot vaihto-omaisuuden valmiiksi saattamiseksi tai myynnin aiheuttamat kustannukset ovat nousseet. Nettorealisointiarvolla tarkoitetaan myyntihintaa, josta on vähennetty edellä mainitut kustannukset. Hankintamenon alentaminen merkitsee tappion kirjaamista etukäteen. Nettorealisointiarvo arvioidaan jokaisella tilikaudella uudelleen. Vaihto-omaisuuden arvon kasvaessa nettorealisointiarvo kasvaa. Se voi nousta korkeintaan hankintamenon suuruiseksi. Käypään arvoon arvostaminen on mahdollista ainoastaan siinä tapauksessa, kun vaihto-omaisuus kuuluu yritysostossa hankinnan kohteen varoihin. (Räty ym. 2002b: 169–170.)

Esimerkki Larox Oyj:n pörssitiedotteesta 8.4.2005:

"FAS:ssa vaihto-omaisuus on arvostettu välittömään hankintamenuon tai sitä alempaan jälleenhankinta-hintaan tai alhaisempaan todennäköiseen luovutushintaan. IFRS:n mukaiseen vaihto-omaisuuden hankintamenuon on sisällytetty kaikki menot, jotka ovat aiheutuneet vaihto-omaisuuden saattamisesta sijaintipaikkaan tai tilaan, joka sillä on tarkasteluhetkellä. Vaihto-omaisuus on kuitenkin arvostettu hyödykekohtaisesti nettorealisointiarvoon silloin, kun se on hankintamenua alempi."

4.3. Leasingin käsittely

Leasingsopimuksia on kahdenlaisia: rahoitusleasing ja käyttöleasing. Rahoitusleasingissa leasingkohteen laillinen omistus säilyy vuokranantajalla ja vuokraaja kantaa taloudellisen riskin kohteesta. Käyttöleasingissa sekä omistus että taloudellinen riski säilyy vuokranantajalla. Käyttöleasingsopimus on yleensä lyhytkestoinen sopimus, jota on mahdollisuus jatkaa sopimuskauden loppuessa, mutta vuokralle ottajalla ei ole siihen velvollisuutta. Tämän vuoksi vuokraajan maksama vuokra kirjataan suoraan vuokralle ottajan tuloslaskelmaan vuokrakuluna. (Troberg 2003: 136.)

Suomen kirjanpitolain mukaan rahoitusleasingsopimuksella hankittu käyttöomaisuus kirjataan konsernitilinpäätökseen samalla tavoin kuin ostettu käyttöomaisuus. Hankintamenu aktivoidaan taseeseen ja kirjataan kuluksi suunnitelman mukaisina poistoina. Vastaavasti vuokralle antaja saa merkitä rahoitusleasingilla vuokraamansa omaisuuden konsernitilinpäätökseen ikään kuin leasingkohde olisi myyty. Kirjanpitolain mukaan yksittäisen yrityksen kohdalla taseeseen aktivoimista ei voida suorittaa, vaan rahoitusleasing käsitellään vuokrakuluna, kuten käyttöleasing. (KPL 6:18.)

IFRS-normien mukaan vuokrasopimukset on luokiteltava kahteen luokkaan: rahoitusleasingsopimukset ja muut vuokrasopimukset. Vuokrasopimusten käsittely tilinpäätöksessä muuttuu niin, että rahoitusleasingsopimuksiksi määriteltävillä sopimuksilla hankitut hyödykkeet on kirjattava varoiksi ja veloiksi. Aikaisemmin yksittäisen yrityksen tapauksessa leasingista on vaadittu tietoa ainoastaan tilinpäätöksen liitetietoina. Rahoitusleasingiksi määriteltävät sopi-

mukset vuokranantaja käsittelee myyntinä ja vuokraaja ostoina. Tuloslaskelmassa muutos näkyy siten, että aikaisemmin liiketoiminnan muihin kuluihin kirjattu leasingvuokra muuttuu leasinghyödykkeestä tehtäväksi poistoiksi ja leasingvelasta maksettaviksi korkokuluiksi. (Räty ym. 2002b: 150.)

Rahoitusleasingin määritelmä on samansuuntainen Suomen kirjanpitolaissa kuin IFRS-standardeissa. IFRS korostaa rahoitusleasingiksi luokittelussa liiketoiminnan todellista sisältöä ja luonnetta, ei niinkään vuokrasopimuksen muotoa. Vuokrasopimusten käsittely tilinpäätöksessä muuttuu merkittävästi, mikäli vuokrasopimus joudutaan luokittelemaan IFRS-normien edellytysten täytyessä rahoitusleasingiksi. Muutos vaikuttaa erityisesti taseesta laskettaviin tunnuslukuihin. (IFRS 17, Roine 2005.)

Vuokrasopimus määritellään muuksi vuokrasopimukseksi, jos se ei täytä rahoitusleasingille asetettuja vaatimuksia. Muu vuokrasopimus vastaa suomalaista käyttöleasingsopimusta pääpiirteiltään. Pääsääntöisesti vuokratulot kirjataan tasasuuruksina erinä vuokra-ajan kuluessa, mutta muunlainenkin peruste on hyväksyttävä, jos se mahdollistaa paremman vuokratulujen jakautumisen saatavia hyötyjä vastaavasti. Muun vuokrasopimuksen kohteena oleva hyödyke on vuokralle antajan taseessa hyödykkeen luonteen mukaisesti. Vuokratuottojen käsitteleminen tapahtuu yhtenevästi vuokratulujen kirjaamisen kanssa. Omaisuudesta tehtävät poistot tehdään samalla tavoin kuin vastaavanlaisista hyödykkeistä tehdään tavanomaisesti. (Räty ym. 2002b: 150, 152.)

Esimerkki Atria Oyj:n pörssitiedotteesta 19.4.2005:

”Suomalaista tilinpäätösnormistoa noudatettaessa vuokrasopimukset käsiteltiin muina vuokrasopimuksina. IFRS-raportointiin siirryttäessä useita vuokrasopimuksia on luokiteltu rahoitusleasingsopimuksiksi. Rahoitusleasingillä hankitut omaisuuserät on aktivoitu aineellisiin käyttöomaisuushyödykkeisiin. Nämä omaisuuserät poistetaan aineellisia käyttöomaisuushyödykkeitä koskevien poistosuunnitelmien mukaisesti hyödykkeiden taloudellisena vaikutusaikana. Sopimuksista johtuvat veloitteet on vastaavasti merkitty korollisiin velkoihin. Rahoitusleasing lisäsi aineellisia käyttöomaisuushyödykkeitä ja korollisia velkoja 1.1.2004 2,3 milj.euroa ja 31.12.2004 oli 5,8 milj.euroa.”

4.4. Tutkimus- ja kehittämismenot

Tutkimus- ja kehittämismenot jaetaan tutkimusmenoihin ja kehittämismenoihin myös Suomen kirjanpitolainsäädännössä. Tutkimusmenoilla tarkoitetaan uuden tiedon hankkimisesta, soveltamiskohteiden etsimisestä, tuote- ja prosessivaihtoehtojen etsimisestä tai parannettujen tuote- tai prosessivaihtoehtojen hahmoteluista aiheutuneita menoja. Jos tutkimusmenoja aktivoidaan taseeseen, samalla rajoitetaan aktivoiduilla määrällä yrityksen voiton jakoa. Tällä tavoin lain-säädäntö ohjaa kirjaamaan tutkimusmenot kuluiksi tilikauden aikana. (Leppiniemi 2000: 244.)

Kehittämismenoja syntyy yrityksen kehittämistoiminnasta, jolla tarkoitetaan tutkimusten tulosten tai muun tiedon soveltamista kirjanpitovelvollisen saatavilla oleviin hyödykkeisiin verrattuna olennaisesti toisenlaisen hyödykkeen kehittämiseen ennen kuin kirjanpitovelvollinen aloittaa hyödykkeen taloudelliseksi ja kannattavaksi tarkoitetun hyödyntämisen. Kehittämismenojen aktivointi ei rajoita Suomen kirjanpitolain mukaan yhtiön voitonjakoa. (Leppiniemi 2000: 245.)

Sen sijaan suomalainen kirjanpitokäytäntö mahdollistaa tutkimus- ja kehittämismenojen kirjaamisen aina vuosikuluina yhtiön tulokseen varovaisuuden periaatetta noudattaen. Toisaalta pitkävaikutteiseksi tulkittavien tutkimus- ja kehittämismenojen aktivoimiselle ei ole esteitä, mikäli pystytään osoittamaan niiden tuottavan tuloja tulevaisuudessa. Kirjauskäytännön vaihtoehtoisuus on tarjonnut merkittävän joustokohdan suomalaisille pörssiyrityksille. (Leppiniemi 2000: 244.)

IFRS-normistossa on vedetty selvä raja tutkimuksen ja kehittämisen välille. Tutkimusmenot on aina kirjattava suoraan kuluksi, kun taas kehitysmenot on aktivoitava, mikäli hankkeen tuotto-odotukset ovat selvät. Aineetonta hyödykettä, joka syntyy tutkimustoiminnan tuloksena, ei kirjata taseeseen. IFRS 38-standardin lähtökohtana oletetaan, että projektin tutkimusvaiheessa yritys ei pysty vielä osoittamaan, onko sillä olemassa aineeton hyödyke, joka tuottaa vastaista taloudellista hyötyä yritykselle. Tutkimusmenotoimintojen määrittely on yhtenäinen suomalaisen ja IFRS-tilinpäätöksen erässä. (Räty 2002: 54.)

Kehittämistoiminnan tuloksena syntyvä hyödyke tulee merkitä IFRS-standardien mukaan taseeseen siinä tapauksessa, kun hyödyke täyttää jokaisen seuraavista edellytyksistä:

- aineeton hyödyke on valmistettavissa myytäväksi tuotteeksi
- yrityksellä on tarkoitus valmistaa tuote sekä käyttää tai myydä se
- yritys pystyy käyttämään hyödykettä tai myymään sen
- yrityksen pitää osoittaa saatavan taloudellisen hyödyn todennäköisyys ja se, että tuotteelle on olemassa markkinat tai sen sisäisessä tuotteesta saavutetaan taloudellista hyötyä.
- yrityksellä on käytössään riittävästi teknisiä, taloudellisia ja muita voimavaroja hyödykkeen tuotteistamiseen.
- kehittämisvaiheen aikaiset menot pystytään määrittämään luotettavasti. (Räty 2002: 55.)

Esimerkki TJ Group Oyj:n pörssitiedotteesta 29.4.2005:

”Tutkimusmenot on kirjattu suoraan kuluiksi. Tuotekehitysmenot on kirjattu IAS 38 -standardin mukaisesti niin, että kokonaan uusien tuotteiden ja merkittäviä parannuksia sisältävien uusien tuoteversioiden kehitysmenot on aktivoitu, jos niiden myöhempi keräytävyyden voidaan luotettavasti todeta. Muut tuotekehitysmenot on kirjattu kuluksi tuloslaskelmaan niiden syntymisaikana. Ensimmäisen vuosineljänneksen aikana taseeseen aktivoitujen tuotekehityskulujen olivat yhteensä 64 tuhatta euroa.”

4.5. Liikearvon käsittely

Suomalaisen kirjanpitoikäytännön mukaan liikearvo eli goodwill aktivoidaan yleensä taseeseen. Liikearvon hankintameno on poistettava suunnitelman mukaisina poistoina viiden vuoden kuluessa tai vaikutusaikanaan, mikäli vaikutusaika on tätä pitempi. Kirjanpitolaki mahdollistaa enintään 20 vuoden pituisen aktivoinnin. Liikearvo voidaan poistaa myös vuosikuluna, jolloin sitä ei aktivoida ollenkaan. (Leppiniemi ym. 1998: 86–87.)

IFRS-standardit vaativat kirjaamaan liikearvon varoiksi taseeseen. Liikearvo arvostetaan ensimmäisen kerran hankintamenoon, joka on määrä, jolla liike-

toimintojen yhdistämisen hankintameno ylittää hankkijaosapuolen osuuden yksilöitävissä olevien varojen, velkojen ja ehdollisten velkojen nettomääräisestä käyvästä arvosta. Kirjanpitovelvollisen on arvostettava liiketoimintojen yhdistymisessä hankittu liikearvo alkuperäisen kirjaamisen jälkeen hankintamenoon vähennettynä kertyneillä arvonalennustappioilla. IFRS-normit eivät salli poistojen tekemistä liikearvosta, mutta sen sijaan liikearvo on testattava arvonalentumisen varalta vuosittain tai useammin, jos olosuhteiden muutokset viittaavat siihen, että sen arvo saattaa olla alentunut. (IFRS 3.)

Esimerkki Exel Oyj:n pörssitiedotteesta 3.5.2005:

”Liikearvosta ei IFRS 3 mukaisesti tehdä suunnitelman mukaisia poistoja. Vuosittain tehdään liikearvon arvonalentumistestaus. Liikearvo on kohdistettu rahaa tuottaville yksiköille. Jos jonkin rahavirtaa tuottavan yksikön tulevaisuudessa odotettavien kassavirtojen nykyarvo on alempi kuin vastaavan rahavirtaa tuottavan yksikön tasearvo, arvonalentuminen kirjataan kuluna tuloslaskelmaan. Exelissä on tehty arvonalentumistestaukset sekä avaavan taseen 1.1.2004 että taseen 31.12.2004 osalta eikä niiden perusteella taseessa olevien liikearvojen tasearvoja tarvitse alentaa. Liikearvoista tehtyjen poistojen pois jäämisen vaikutus vuoden 2004 tulokseen oli +632 tuhatta euroa.”

4.6. Varaukset

Suomalaiseen tilinpäätökseen voidaan tehdä investointi-, toiminta- tai muu sellainen varaus. Vapaaehtoisen varauksen tekemisellä vaikutetaan verotettavan tulon suuruuteen. Verovelvollinen voi vähentää vapaaehtoiset varaukset verotuksessa, jos vastaavat kirjaukset on tehty jo kirjanpidossa. Vapaaehtoisilla varauksilla pyritään turvaamaan yrityksen toiminnan jatkuminen. Pakollisilla varauksilla tarkoitetaan menoja, joihin kirjanpitovelvollinen on sitoutunut tai jotka perustuvat lakiin, mutta niistä ei todennäköisesti kerry vastaavaa tuloa. Myös sellaiset vastaisuudessa tapahtuvat menetykset, joita pidetään todennäköisenä, on kirjattava pakollisiksi varauksiksi. Kirjanpitolaki edellyttää niiden vähentämistä verotuksessa ja kirjaamista tulosvaikutteisesti. (Leppiniemi & Leppiniemi 2002: 501–504.)

IFRS-viitekehys velvoittaa kirjaamaan velan aina taseeseen, kun on olemassa tieto velvoitteesta, jonka täyttäminen aiheuttaa todennäköisesti taloudellista

hyötyä ilmentävien voimavarojen siirtymisen pois yrityksestä. Rahamäärän tulee olla selkeästi määritettävissä. Varauksella tarkoitetaan IFRS-normistossa velkaa, jonka toteutumisen ajankohta tai toteutumismäärä ei ole tiedossa. IFRS ei tunne vapaaehtoisia varauksia lainkaan. Varauksia ei tehdä tuloksen tasaukseksi vaan silloin, kun yritystä koskee oikeudellinen tai tosiasiallinen velvoite. IFRS-tilinpäätös käyttää käsitteenä varausta, vaikka se vastaa suomalaisessa tilinpäätöksessä pakollista varausta. (IFRS 37.)

IFRS 37 erottaa toisistaan varaukset ja ehdolliset velat. Varaukset merkitään velaksi taseeseen, koska ne ovat olemassa olevia velvoitteita ja niiden täyttäminen edellyttää todennäköisesti edellyttää taloudellista hyötyä ilmentävien voimavarojen siirtymistä pois yrityksestä. Ehdollisia velkoja ei kirjata taseeseen velaksi, koska ne ovat:

- mahdollisia velvoitteita, jotka saattaisivat johtaa taloudellista hyötyä ilmentävien voimavarojen siirtymiseen pois yrityksestä, tai
- olemassa olevia velvoitteita, jotka eivät täytä IFRS 37:n kirjauksiedellytyksiä (ei ole todennäköistä, että velvoitteen täyttäminen edellyttää taloudellista hyötyä ilmentävien voimavarojen siirtymistä pois yrityksestä tai velvoitteen määrä ei ole arvioitavissa). (Räty ym. 2002b: 240–241.)

Esimerkki Done Solutions Oyj:n pörssitiedotteesta 26.4.2005:

”Varaukset on diskontattu nykyhetkeen käyvällä korolla johdon parhaimman arvioon mukaan toteutumisesta. Vaikutus avaavan IFRS-taseen omaan pääomaan on 0,2 miljoonaa euroa ja IFRS-tilinpäätöksen 31.12.2004 tulokseen -0,1 miljoonaa euroa.”

4.7. Laskennalliset verovelat ja -saamiset

Tuottojen ja niitä vastaavien veronalaisten tulojen samoin kuin kulujen ja niitä vastaavien verotuksessa vähennyskelpoisten menojen jaksotuseroista syntyvät laskennalliset verovelat ja -saamiset voidaan kirjata erityistä varovaisuutta noudattaen omana eränä tuloslaskelmaan ja taseeseen. Erä on vaihtoehtoisesti esitettävä tilinpäätöksessä, jos se on määrältään olennainen. Laskennalliset ve-

rovelat ja -saamiset muodostuvat kirjanpidon ja verotuksen tuloksien poikkeamista. Laskennallisia verovelkoja aiheutuu pakollisten varausten muutoksista, verotuksessa vahvistetuista tappioista ja yhtiöveron hyvityksistä, joita ei voida käyttää niiden kertymisvuonna hyväksi veronalaisen tappiollisen tuloksen takia. Suomalaisten laadintaperiaatteiden mukaan laskennalliset verosaamiset voi jättää kirjaamatta verotuksessa vahvistetuista tappioista. (Järvinen, Prepula, Riistama & Tuokko 2002: 524–516.)

Laskennallinen verovelka kirjataan kaikista tilinpäätöksessä syntyvistä veronalaisista väliaikaisista eroista IFRS-normien mukaan. Vastaavasti laskennallinen verosaaminen kirjataan kaikista verotuksessa vähennyskelpoisista väliaikaisista eroista siihen määrään asti, kuin todennäköisesti on käytettävissä verotettavaa tuloa, jota vastaan syntynyt ero voidaan hyödyntää. IFRS edellyttää laskennallisten verojen kirjaamista myös tase-erien verotuksellisista eroista. Tällöin tase-erän arvo verotuksessa ja kirjanpitoarvo poikkeavat toisistaan. Suomalaisessa käytännössä näiden kirjaaminen on ollut harvinaista. Tällaisia laskennallisen veron kirjaamista edellyttäviä eriä voivat olla esimerkiksi yritysostojen arvostukset käypiin arvoihin, muiden tase-erien käypiin arvoihin arvostukset sekä tytäryhtiöiden jakamattomiin voittovaroihin liittyvät verovelat. (Troberg 2003: 62–63.)

Esimerkki Sanoma Wsoyj:n pörssitiedotteesta 27.4.2005:

”IFRS-säännösten mukaisesti laskennallisia veroja kirjataan kaikista kirjanpidon ja verotuksen välisistä väliaikaisista eroista. FAS-säännösten mukaisesti laskennallisia veroja kirjattiin vain tuloslaskelmaan vaikuttavista jaksotuseroista sekä konsernissa lisäksi tulosvaikutteisista yhdistelytoimenpiteistä ja tilinpäätössiirroista. Laskennalliset verosaamiset kirjataan siihen määrään, joka todennäköisesti voidaan hyödyntää tulevaisuudessa vastaavaa verotettavaa tuloa vastaan.”

Taulukossa 3 esitellään IFRS-tilinpäätökseen siirtymisen aiheuttamia muutoksia ja niiden vaikutuksia taseeseen ja tulokseen. Taulukkoon on kerätty tärkeimmät tulosta parantavat ja huonontavat erät sekä tasetta kasvattavat ja pienentävät muutokset, kun siirrytään IFRS-raportointiin. (Roine 2005).

Taulukko 3. IFRS- tilinpäätökseen siirtymisen vaikutuksia taseeseen ja tulokseen (Roine 2005).

<p>Tulosta parantavat</p> <ul style="list-style-type: none"> – liikearvopoistojen loppuminen – laskennalliset verosaamiset – vaihto-omaisuuden arvostus – menojen aktivoinnit – etuusperusteiset eläkejärjestelyt – tase-erien arvostaminen käypään arvoon – valmistusasteen mukainen tuloutus 	<p>Tulosta heikentävät</p> <ul style="list-style-type: none"> – mahdolliset arvonalentumiset liikearvoista ja aineellisista ja aineettomista hyödykkeistä – menojen aktivointien peruutukset – etuusperusteiset eläkejärjestelyt – laskennalliset verovelat – menojen aktivoinneista myöhemmin tehtävät poistot
<p>Tasetta kasvattavat</p> <ul style="list-style-type: none"> – liikearvopoistojen loppuminen – etuusperusteiset eläkejärjestelyt – tase-erien arvostaminen käypään arvoon – vuokrasopimukset (rahoitusleasing) – laskennalliset verosaamiset ja saamiset – menojen aktivoinnit – vaihto-omaisuuden arvostus 	<p>Tasetta pienentävät</p> <ul style="list-style-type: none"> – menojen aktivointien peruutukset – omien osakkeiden esittämistapa

5. TILINPÄÄTÖSKÄYTÄNTÖJEN EROJEN VAIKUTUS TUNNUSLUKUIHIN

Empiirinen tutkimus suoritetaan tunnuslukuanalyysillä. Luvun alussa käsitellään huomioonotettavia teoreettisia näkökulmia. Tutkimusaineiston esittelyn jälkeen testataan havaintoparien erotusten normaalijakautuneisuus ennen lopullisen testin valintaa. Normaalisuustestien suorittamisen jälkeen valitaan ei-parametrinen tilastollinen testi tulosten analysointia varten, koska normaali-suusedellytykset täyttyvät ainoastaan yhden tunnusluvun jakaumassa.

5.1. Tunnuslukuanalyysistä

Tunnuslukuanalyysi on osa tilinpäätösanalyysiä. Sen tavoitteena on mitata yrityksen taloudellista menestystä ja ennakoida sitä tilinpäätöstietoihin perustuvi- en tunnuslukujen avulla. Tunnuslukuanalyysin avulla saadaan nopeasti käsitys yrityksen taloudellisesta tilasta, jota voidaan kutsua yrityskuvaksi.

Suoritetun analyysin perusteella on mahdollista arvioida yrityksen tulevia toimintamahdollisuuksia. Analysoitavia tunnuslukuja käytetään myös yrityksen arvon määrittämisen osana. Tunnuslukuanalyysi tiivistää ja aggregoi yrityksen taloudellista informaatiota ja parantaa erikokoisten yritysten vertailukelpoi- suutta. (Laitinen 2004.)

5.2. Tunnuslukuanalyysin ongelmia

Tunnuslukujen tutkimisen pitkästä historiasta huolimatta tunnuslukuanalyysin teoreettinen perusta on heikosti kehittynyt (Lev 1974). Informaation tulva on valtava ja käytäntö on erittäin kirjavaa. Tunnuslukuja on käytettävissä lukuisia ja niiden valinta on vaikeaa, koska analyysin tekijöillä ei ole käytettävissä yhte- näisiä standardeja, joiden mukaan toimitaan. (Aho & Rantanen 1990: 26–27; Lai- tinen 2004.)

Merkittävimpiä tunnuslukuanalyysin ongelmia ovat tuloslaskennan teoriassa esiintyvät puutteet, joita ovat esimerkiksi tilinpäätöskäytännöissä esiintyvät eroavaisuudet. Tilinpäätöskäytäntöjen erot aiheuttavat analyysien käytännöissä esiintyviä ongelmallisia eroja. Kehittämällä tunnuslukuanalyysin teoreettista perustaa voidaan osoittaa eri tunnuslukujen validiteetti ja reliabiliteetti. Teorian pitäisi kyetä selittämään yrityksen kaikki oleellimmat piirteet, jotta tunnuslukujen sisältämät ominaisuudet ja keskinäiset suhteet voitaisiin määrittää ja tulkita oikein. Tunnuslukuanalyysin keskeisimpänä ongelmana on edelleen teoreettista perustaa kehittävä tutkimuksen vähäisyys. (Laitinen 1986: 24–25; Laitinen 2004.)

Validiteetilla tarkoitetaan mittarin kykyä mitata sitä yrityksen kohdetta, mitä sen on tarkoituskin mitata. Validiteettiongelmassa on kysymys siitä, että miten oikeellisesti ja harhattomasti tunnusluku mittaa mittauksen kohteena olevaa ominaisuutta. Se kohdistuu mitattavan teoreettisen käsitteen ja sitä vastaavan mittarin sisällölliseen vastaavuuteen. Hyvä validiteetti edellyttää mitattavan teoreettisen käsitteen ja tunnusluvun sisältöjen vastaavuutta eli silloin mittari mittaa ominaisuutta tarkasti. Validiteettia voidaan parantaa käyttämällä sellaisia mittareita, jotka vastaavat paremmin mitattavaa käsitettä. (Laitinen 2004.)

Reliabiliteetilla tarkoitetaan määritelmän mukaan mittarin kykyä antaa luotettavia eli ei-sattumanvaraisia tuloksia. Tunnusluvun reliabiliteetti on sitä huonompi, mitä enemmän tilinpäätöksen joustokohdat vaikuttavat tunnuslukuun. Esimerkkinä joustokohdista voidaan mainita menojen kahtiajako kuluksi ja omaisuudeksi, koska se vaikuttaa oleellisesti tunnusluvun reliabiliteettiin. Tuloslaskentateoria ei selitä yksikäsitteisesti menojen kahtiajakoa, jolloin tilinpäätösanalyysin tekijälle kahtiajaon peruste jää usein ainakin osittain tuntemattomaksi. Reliabiliteettia voidaan testata empiirisesti mittauksia toistamalla. Tällöin keskihajonta on hyvä mittari. Hyvän reliabiliteetin omaavalla mittarilla keskihajonta jää pieneksi eli mittari on tarkka. Reliabiliteettiongelman ratkaisu edellyttää huolellista aineiston analysointia. (Laitinen 2004.)

5.3. Pääoman tuottoa mittaavat tunnusluvut

Oman pääoman tuottoprosentti (1) indikoi pääoman tuottavuutta kohdistettuna osakeomistajia varten. Teoreettisesta näkökulmasta katsoen oman pääoman tuottoprosentti hahmotetaan samalla tavoin kuin pääoman tuottoprosentti. Tunnusluvun validiteetti on siten korkea. Tilinpäätöskäytäntöjen erojen vaikutus on voimakkaampi oman pääoman tuottoprosenttiin kuin pääoman tuottoprosenttiin. Kun vertaillaan näitä kahta tunnuslukua, voidaan todeta, että oman pääoman tuottoprosentti on herkempi tilinpäätöskäytäntöjen erolle kuin pääoman tuottoprosentti. Tämä johtuu siitä, että oma pääoma on usein selvästi pienempi verrattuna koko pääomaan. Lisäksi nettotuloihin vaikuttavat tilinpäätöskäytäntöjen erot voimakkaammin kuin kokonaistuloihin. Oman pääoman tuottoprosentin vaihtelut ovat tavallisesti suurempia yritysten ja eri vuosien välillä. Tämä korostuu erityisesti silloin, kuin yritykset ovat korkeasti velkaantuneita. (Lehtinen 1996: 63.)

$$(1) \text{ Oman pääomantuotto} - \% = \frac{\text{Nettotulos (12kk)}}{\text{Oikaistu oma pääoma keskimäärin tilikaudella}} \times 100$$

Sijoitetun pääoman tuottoprosentti (2) mittaa suhteellista kannattavuutta eli yritykseen sijoitetulle pääomalle saatavaa tuottoa. Tunnusluvun vertailukelpoisuutta varsinkin eri yritysten välillä heikentää se, jos ei ole riittäviä tietoja vieraan pääoman jakamiseksi korolliseen ja korottomaan pääomaan. Myös suuret investoinnit ja omaisuuden arvonkorotukset aiheuttavat ongelmia tunnusluvun kehityksen arvioinnissa. (Yritystutkimusneuvottelukunta 2002: 60.)

$$(2) \text{ Sijoitetun pääoman tuotto} - \% = \frac{\text{Nettotulos} + \text{rahoituskulut} + \text{verot (12kk)}}{\text{Sijoitettu pääoman keskimäärin tilikaudella}} \times 100$$

5.4. Vakavaraisuutta mittaavat tunnusluvut

Vakavaraisuus määritellään yrityksen kyvyksi selviytyä velkasitoumuksista mukaan lukien pitkäaikaiset velat. Omavaraisuusaste (3) on perinteinen vakavaraisuustunnusluku, joka perustuu taseeseen. Se mittaa, kuinka suuri osuus yrityksen pääomasta on rahoitettu omalla pääomalla. Omavaraisuusaste on

melko herkkä laskentakäytäntöjen muutokselle, koska poistojen määrä ja arvonorotukset muuttavat tulosta. Teoreettisesti eivät omavaraisuusasteen valiteetti ja reliabiliteetti ole kovin hyviä. Herkkyys johtuu siitä, että tilinpäätöskäytäntö vaikuttaa lähes aina edellisten tilikausien voiton määrään. (Lehtinen 1996: 63; Laitinen 2004.)

Toisaalta edellisten tilikausien voitto vaikuttaa myös pääoman määrään. Kuitenkaan tämä vaikutus ei ole suhteellisesti kovin suuri, koska koko pääoma on keskimäärin paljon suurempi kuin omavaraisuusasteen osoittaja. Esimerkiksi poistopolitiikka ja myynti vaikuttavat oleellisesti edellisten tilikausien voittoon. Poistojen osalta samanlainen vaikutus esiintyy sekä osoittajassa että nimittäjässä. Muutamilla tilinpäätöskäytäntöjen eroilla on vaikutusta omavaraisuusasteen komponentteihin. Nämä erot kumoavat keskimäärin toisensa ja omavaraisuusaste ei ole niin herkkä laskentakäytännön muutoksille. Yksittäisissä yrityksissä tilinpäätöskäytäntöjen erot saattavat aiheuttaa merkittäviä eroja tunnusluvun arvoihin. Lisäksi omavaraisuusaste perustuu taseeseen ja näin ollen mahdolliset erot kumuloituvat vuosien ajan tässä vakavaraisuustunnusluvussa. (Lehtinen 1996: 63.)

$$(3) \text{ Oma varaisuusaste, \%} = \frac{\text{Oikaistu oma pääoman}}{\text{Oikaistun taseen loppusumma}} \times 100$$

Gearing eli nettovelkaantumisaste (4) on toinen tässä tutkimuksessa käytettävistä vakaavaraisuustunnusluvuista. Tunnusluvun osoittajassa on sellainen vieras pääoma, jolle periaatteessa pitäisi maksaa korkoa. Tämän periaatteen mukaan myös vakautetut lainat otetaan mukaan. (Yritystutkimusneuvottelukunta 2002: 64.)

$$(4) \text{ Gearing} = \frac{\text{Korollinen vieras pääoma} - \text{rahat ja rahoitusarvopaperit}}{\text{Oikaistu oma pääoma}}$$

5.5. Tutkimusaineiston esittely

Tutkimusaineisto koostuu Helsingin Pörssissä noteerattavien yritysten tilinpäätösten vertailutiedoista, jotka ovat siirtyneet IFRS-tilinpäätökseen viimeistään

vuoden 2005 alusta lähtien. Arvopaperimarkkinalaki ja valtiovarainministeriön ohjeet vaativat pörssiyrityksiä julkaisemaan IFRS-vertailutiedot, jotka sisältävät yrityksen tärkeimmät muutokset IFRS-tilinpäätökseen siirtymisestä. Pörssiyritysten on julkaistava vertailutiedot vuodelta 2004, koska vuoden 2005 ensimmäinen pakollinen IFRS-tilinpäätös vaatii vertailutiedot edelliseltä vuodelta. Arvopaperimarkkinalaki eikä valtiovarainministeriön ohjeet suoranaisesti vaadi yrityksiä julkaisemaan tunnuslukuja vertailutiedoissa, mutta pääomamarkkinat pitävät tunnuslukuja niin keskeisenä informaationa, jonka vuoksi ainakin pääosa yrityksistä julkaisee kyseisiä tunnuslukuja.

Tutkielman aineistoon valittiin neljä eniten julkaistua pääoman tuoton ja vakavaraisuuden tunnuslukua. Kyseiset tunnusluvut oli laskettu sekä suomalaisen että IFRS-tilinpäätöksen mukaan. Kaikki tutkielmaan valitut yritykset ei ole julkaisseet kaikkia neljää tunnuslukua, mutta se ei ole tämän tutkielman kannalta ongelma, koska tässä tapauksessa tutkitaan suomalaisen ja IFRS-tilinpäätösten tunnusluvuissa esiintyviä eroja havaintopareittain jokaisen tunnusluvun osalta erikseen. Tutkimuksen aineisto on poimittu suoraan yhtiöiden pörssitiedotteista.

5.6. Normaalisuuden testaus

Useiden testien oletuksiin kuuluu, että tutkittava havaintojoukko muodostaa normaalijakauman. Jos havaintojen määrä on suuri, ei tämä oletus ole yleensä kriittinen, koska testeissä tarkastellaan usein sellaisia havainnoista suureita, joiden jakaumat konvergoivat kohti jotain tavanomaista jakaumaa. Sen sijaan pienissä otoksissa, joissa otoskoko on alle 30 havaintoa normaalijakaumaoletus voi olla kriittinen. (Laininen 2000: 56.)

Tässä tutkielmassa pienin havaintomäärä on 35 havaintoparia, joten normaalisuusoletus voi olla kriittinen tekijä tutkimustulosten kannalta. Sen vuoksi ennen käytettävän testin valintaa testataan jakauman normalisuus, jotta voidaan selvittää, onko edellytyksiä havaintoparin erotuksen t-testin käyttämiselle.

Normaalisuuden testaus suoritetaan Kolmogorov-Smirnovin testillä. Se tarjoaa erään vaihtoehdon havaintoaineiston vertaamisen johonkin tunnettuun jakau-

maan tai kahden havaintoaineiston keskinäiseen vertailuun. Kahden havaintoaineiston tarkastelussa ongelmana on, ovatko otokset peräisin samasta jakaumasta. Testauksessa vertaillaan kertymäfunktioita. Itse asiassa testisuureena käytetään kertymäfunktioiden erotuksen itseisarvon maksimiarvoa tai pienintä ylärajaa. Testisuureeseen vaikuttavat erityisesti jakaumien keskikohtien ja varianssien erot, mutta myös muilla eroilla on merkitystä testin tulokseen. (Laininen 2000: 60.)

Normaalisuuden testaamiseksi laskettiin erotukset kaikista havaintopareista vähentämällä suomalaisesta tilinpäätöksestä lasketun tunnusluvun arvo vastinparina olevasta IFRS-tilinpäätöksestä lasketusta arvosta. Normaalisuus testattiin kaikista neljästä tunnusluvusta erikseen.

Normaalisuuden analysointi tehtiin SPSS-ohjelmalla. Analysoinnissa käytettiin 5 prosentin merkitsevyystasoa. Jos Kolmogorov-Smirnovin testi p-arvo on alle 0,05, voidaan päätellä, ettei jakauma ole jakautunut normaalisesti. Kun testin arvo ylittää 5 %, on havaintoaineisto silloin normaalijakautunut.

Taulukko 4. Normaalisuustestien tulokset.

One-Sample Kolmogorov-Smirnov Test					
		SIPotuotto	Nettovelk	Omavar	OPOtuot
N		39	35	47	40
Normal Par.(a,b)	Mean	-1,779	-21,765	0,934	-3,643
	Std. Dev.	6,6560	98,5925	2,8835	15,6908
Most Extreme Dif.	Absolute	0,284	0,421	0,147	0,313
	Positive	0,236	0,371	0,127	0,227
	Negative	-0,284	-0,421	-0,147	-0,313
Kolmogorov-Smirnov Z		1,773	2,493	1,009	1,981
Asymp. Sig. (2-tailed)		0,004	0,000	0,260	0,001

a Test distribution is Normal.

b Calculated from data.

Taulukossa 4 ovat normaalisuustestien tulokset. Tutkituista tunnusluvuista ainoastaan omavaraisuusaste noudattaa normaalijakaumaa. Yksisuuntainen p-arvo on $0,13 > 0,05$, joten omavaraisuusasteen kohdalla normaalijakauman ehdot täyttyvät selkeästi. Sijoitetun pääoman tuottoprosentin arvo 0,002, nettovelkaisuusasteen arvo 0,000 ja oman pääoman tuoton arvo 0,0005 alittavat merkit-

tävästi 5 % merkitsevyystason, joten jakaumat eivät ole normaalisesti jakautuneita. Lopullisessa vertailussa käytetään ei-parametrista testiä, koska kaikkien tunnuslukujen jakaumat eivät täytä kahden otoksen t-testin normaalisuuden vaatimusta. Myös tutkimusaineiston pienuuden vuoksi tulosten luotettavuus parantuu ei-parametrisen testin käytöllä.

5.7. Wilcoxonin rankitesti ja tutkimushypoteesit

Wilcoxonin rankitestit muodostavat ei-parametrisen vaihtoehdon t-testeille. Wilcoxonin testit perustuvat lukujen suuruusjärjestykseen eli rankiin (rank). Testien oletukset poikkeavat t-testeistä siinä, että havaintojen taustalle ei oleteta normaalijakaumaa. Wilcoxonin testi olettaa jakauman olevan kuitenkin symmetrinen. (Laininen 2000: 39, 42–43; Aczel 2002: 683.)

Tässä tutkielmassa käytetään Wilcoxonin erotusten rankitestin sovellusta, joka on havaintoparin lukujen erotuksen rankitesti eli Wilcoxon Signed Rank Test. Wilcoxonin testi valitaan siksi, koska se erottelee havainnot tarkemmin kuin vaihtoehtoinen merkkitesti. Havaintoaineisto koostuu havaintopareista $(x_1, y_1) \dots (x_n, y_n)$ ja testissä verrataan erotusten $d_i = y_i - x_i, i = 1, \dots, n$ mediaania vakiin $M = d_0$, jonka arvo on sovelluksissa usein nolla. Erotukset d_i lasketaan sen jälkeen summat positiivista ja negatiivisista eroista. Sen perusteella lasketaan, ovatko positiiviset rankit vai negatiiviset rankit enemmistönä. Jos p-arvo osoitetaan pienemmäksi kuin 0,05, hylätään nollahypoteesi, joka olettaa havaintojoukkojen erotuksen mediaanin nollassa. Vastaavasti, jos p-arvo ylittää viiden prosentin merkitsevyystason, voidaan nollahypoteesi hyväksyä ja todeta, että havaintojoukkojen arvot ovat keskimäärin yhtä suuria, joten otosten välillä ei ole tilastollisesti merkitseviä eroja. Tulokset ovat keskimääräisiä otoksesta testattaessa ja osassa tapauksista saadaan myös keskimääräisistä tuloksista poikkeavia järjestyksiä eli rankeja. (Laininen 2000: 42–43; Aczel 2002: 684.)

Havaintoparin lukujen erotuksen rankitesti suoritetaan yksisuuntaisena. Testissä verrataan erotusmuuttujan arvoa mediaanin arvoon nolla. Jos erotusmuuttujan mediaani on M_d , niin testataan $H_0: M_d \leq 0, H_1: M_d > 0$. Jos erotuksista IFRS-FAS positiivisten rankilukujen summa W_0^+ on suurempi kuin negatiivisten rankilukujen summa W_0^- , on IFRS-tilinpäätöksen tunnuslukujen arvot suurempia

kuin suomalaisessa tilinpäätöksessä. Tämä edellyttää, että yksisuuntaisen testin p-arvoksi tulee alle 0,05, jolloin H_0 voidaan hylätä. Jos puolestaan negatiivisten rankilukujen summa on suurempi ja p-arvo pienempi kuin 0,05, voidaan nollahypoteesi hylätä. Tällöin suomalaisen tilinpäätöksen tunnuslukujen arvot ovat suurempia.

Tutkimusongelman ratkaisemiseksi muodostetaan empiirisessä tutkimuksessa testattavat tutkimushypoteesit:

$$H_0: \mu_1 = \mu_2$$

Havaintoaineiston erotuksen mediaani on yhtä suuri kuin nolla eli havaintojoukon d_1 ja d_2 tunnuslukujen arvot ovat keskimäärin yhtä suuria, jolloin tilinpäätöskäytännöt eivät vaikuta tunnusluvun arvoon.

$$H_1: \mu_1 \neq \mu_2$$

Havaintoaineiston erotuksen mediaani on erisuuri kuin nolla eli havaintojoukon d_1 ja d_2 tunnuslukujen arvot ovat keskimäärin erisuuria, jolloin tilinpäätöskäytännöt vaikuttavat tunnusluvun arvoon.

5.8. Tulokset ja analysointia

Tässä tutkielmassa tutkimusaineisto on testattu tilastollisella SPSS-ohjelmalla. Tutkimus tulokset esitetään SPSS-tulosteina jokaisen tunnusluvun osalta.

Taulukko 4. Sijoitetun pääoman tuotto-%:n Wilcoxon-testin tulokset.

		Ranks		
		N	MeanRank	Sum of Ranks
Sijoitetun pääoman tuotto IFRS - FAS	Negative Ranks	11(a)	14,05	154,50
	Positive Ranks	26(b)	21,10	548,50
	Ties	2(c)		
	Total	39		

Test Statistics(b)

	Sijoitetun pääoman tuotto IFRS - FAS
Z	-2,973(a)
Asymp. Sig.(2-tailed)	,003

Wilcoxonin havaintoparin lukujen erotuksen rankitestin tulokset esitetään sijoitetun pääoman tuottoprosentin osalta taulukossa 4. Wilcoxonin testin tulosten mukaan otoksen erotukset ovat keskimäärin useammin positiivisia eli tässä tapauksessa 26 havaintoparissa. Negatiivisia erotuksia löytyy 11 tapauksessa. Erotus on nolla vain kahdessa havaintoparissa, joten kyseisten havaintoparien tunnusluvun arvot ovat yhtä suuria. Yhteensä havaintopareja kertyi sijoitetun pääoman tuottoprosentin osalta 39 kappaletta.

Koska havaintojoukon erotuksen mediaani on useimmin positiivinen, se tarkoittaa, että sijoitetun pääoman tunnuslukujen arvot ovat keskimäärin suurempia IFRS-tilinpäätöksessä verrattuna suomalaiseen tilinpäätökseen. Wilcoxonin testin yksisuuntainen p-arvo on $0,0015 < 0,05$, voidaan H_0 hylätä. Sijoitetun pääoman tuottoprosentin osalta tunnuslukujen arvot ovat siis keskimäärin suurempia IFRS-tilinpäätöksestä lasketuissa tunnusluvuissa. Tilinpäätöskäytännöissä on tilastollisesti merkitseviä eroja, jotka vaikuttavat sijoitetun pääoman tuottoprosentin arvoihin.

Taulukko 5. Oman pääoman tuottoprosentin Wilcoxon-testin tulokset.

		Ranks		
		N	Mean Rank	Sum of Ranks
Oman pää- oman tuotto IFRS - FAS	Negative Ranks	10(a)	20,45	204,50
	Positive Ranks	29(b)	19,84	575,50
	Ties	1(c)		
	Total	40		

Test Statistics(b)

	Oman pääoman tuotto IFRS - FAS
Z	-2,589(a)
Asymp. Sig. (2-tailed)	,010

Wilcoxonin testin tulokset oman pääoman tuottoerotusten mediaanin osalta ovat taulukossa 5. Tämän tunnusluvun kohdalla positiivisia erotuksia on 29 ja negatiivisia 10 kappaletta. Yhdessä havaintoparissa erotus on nolla eli tunnusluvun arvot ovat yhtä suuria sekä suomalaisessa että IFRS-tilinpäätöksessä. Havaintoparien määrä on oman pääoman tuottoerotusten otoksessa 40 kappaletta. Nollahypoteesi H_0 voidaan hylätä myös tämän tunnusluvun osalta, koska yksisuuntaisen Wilcoxonin testin p-arvo on 0,005, mikä on selvästi alle tutkielmassa käytetyn viiden prosentin merkitsevyytason. Ero on tilastollisesti merkitsevä. Tulokset osoittavat suomalaisen ja IFRS-tilinpäätöskäytännön välillä olevan eroja, jotka näkyvät oman pääoman tunnuslukujen arvoissa.

Taulukko 6. Omavaraisuusasteen Wilcoxon-testin tulokset.**Ranks**

		N	Mean Rank	Sum of Ranks
Omavaraisuusaste IFRS - FAS	Negative Ranks	30(a)	26,15	784,50
	Positive Ranks	17(b)	20,21	343,50
	Ties	0(c)		
	Total	47		

Test Statistics(b)

	Omavaraisuusaste IFRS - FAS
Z	-2,334(a)
Asymp. Sig. (2-tailed)	,020

Omavaraisuusasteen osalta Wilcoxonin testin tulokset esitellään taulukossa 6. Lähes kaikki tutkimuksessa mukana olevat yritykset ovat julkaisseet omavaraisuusasteen, koska pääoma markkinat pitävät sitä sijoittajien kannalta oleellisen tärkeänä informaationa yrityksestä. Kokonaishavaintojen määrä on suurin tutkielmassa käytettävistä tunnusluvuista, yhteensä 47 havaintoparia. Omavaraisuusaste on myös ainoa tutkielmassa käytettävä tunnusluku, jossa havaintoparien erotukset noudattavat normaalijakaumaa. Lehtinen (1996) havaitsi omavaraisuusasteen hyväksi mittariksi kansainvälisessä vertailussa.

Omavaraisuusasteen tulokset poikkeavat myös muista tunnusluvuista. Positiivisia erotuksia löytyy vain 17 havainnosta ja negatiivisia havaintopareja on 30 kappaletta. Wilcoxonin testin p-arvo $0,01 < 0,05$, joten koska ero on tilastollisesti merkitsevä, H_0 hylätään. Tulokset osoittavat suomalaisen tilinpäätöskäytännön mukaan laskettujen omavaraisuusasteen arvon olevan keskimäärin suurempia kuin IFRS-standardien perusteella laaditusta tilinpäätöksestä lasketut arvot. Wilcoxonin testitulosten mukaan tilinpäätöskäytäntöjen erot tulevat esiin myös omavaraisuudessa.

Taulukko 7. Nettovelkaantumisasteen Wilcoxon-testin tulokset.

Ranks

		N	Mean Rank	Sum of Ranks
Nettovelkaantumisaste IFRS - FAS	Negative Ranks	10(a)	9,90	99,00
	Positive Ranks	24(b)	20,67	496,00
	Ties	1(c)		
	Total	35		

Test Statistics(b)

	Nettovelkaantumisaste IFRS - FAS
Z	-3,394(a)
Asymp. Sig. (2-tailed)	,001

Nettovelkaantumisasteen eli gearing-tunnusluvun testitulokset esitetään taulukossa 7. Tämä tunnusluvun havaintojoukko on pienin 35 havaintoparilla. Positiivisia erotuksia otoksessa on 24 ja negatiivisia 10 kappaletta. Yhdessä havaintoparissa erotus on nolla. Tulokset ovat samansuuntaisia kuin sijoitetun pääoman tuottoprosentin ja oman pääoman tuottoprosentin kanssa. IFRS-tilinpäätöksen tunnusluvut ovat keskimäärin suurempia, sillä yksisuuntainen p-arvo Wilcoxonin testissä on $0,0005 < 0,05$, joten ero on tilastollisesti erittäin merkitsevä. Myös nettovelkaantumisasteen testaus osoittaa, että suomalaisen ja IFRS-tilinpäätöksen välillä on eroja.

6. YHTEENVETO

Yritystoiminnan kansainvälistyminen ja pääomamarkkinoiden vapautuminen on lisännyt erityisesti 1980-luvulta lähtien tarvetta tilinpäätöskäytäntöjen yhtenäistämiseen. Yrityksillä on yhä enemmän toimintaa eri puolilla maailmaa. Asiakkaat, yhteistyökumppanit, sijoittajat ja muut yrityksen sidosryhmät ovat hajautuneet ympäri maailmaa. Yritykset hankkivat myös rahoituksensa globaaleilta rahoitusmarkkinoilta, jolloin sijoittajat voivat helpommin arvioida sijoituskohteen kannattavuutta, kun tilinpäätösinformaatio on yhteismitallista eri maissa. Tilinpäätöskäytäntöjen harmonisointi lisää markkinoiden tehokkuutta pääomien allokoituessa paremmin sijoituskohteisiin.

Tilinpäätöskäytäntöjen harmonisointikehitys on ollut hidasta. Kansalliset tilinpäätöskäytännöt ovat kehittyneet hyvin itsenäisesti ottaen vaikutteita maansa kulttuurista, lainsäädännöstä, yritysten rahoitusrakenteesta, teoriapohjasta sekä kansallisesta inflaatiosta. Merkittävin toimija harmonisoinnissa on ollut laskentatoimen alan järjestö IASC, nykyisin IASB, joka on perustettu 1970-luvulla. IASC:n antamien standardien käyttöönottoa on hidastanut se, ettei järjestöllä ole ollut minkäänlaista lainsäädäntövaltaa vaan se on joutunut luottamaan jäsenvaltioidensa toimintaan standardien käyttöönotossa. Pitkästä harmonisointikehityksestä huolimatta tilinpäätöskäytännöissä on edelleen eroja, jotka estävät yritysten suoran vertailun luotettavasti. Suuret kansainväliset yritykset, kuten esimerkiksi Nokia, ovat julkaisseet jo vuosia tilinpäätöksen myös kansainvälisten IFRS-standardien mukaisesti.

Viime vuosina vaikutusvaltaisin tekijä tilinpäätösten harmonisoinnin edistämisessä on ollut Euroopan unioni. Neljäs ja seitsemäs yhtiöoikeudellinen direktiivi ovat lisänneet tilinpäätösten vertailukelpoisuutta Euroopan unionin jäsenmaissa ja ne ovat sisällytetty myös Suomen kirjanpitolakiin. Direktiivien ongelma on ollut niiden väljyys. Ne sallivat edelleen liian paljon vaihtoehtoja monissa tilinpäätökseen liittyvissä ratkaisuisissa ja jäsenmaat ovat sisällyttäneet niitä omiin lainsäädäntöihinsä mahdollisimman pienillä muutoksilla direktiivien mahdollistamissa rajoissa. Vasta 2002 annettu Euroopan unionin IAS-asetus on ollut merkittävä muutos kohti yhtenäistä tilinpäätöskäytäntöä. Asetuksen mukaan kaikkien Euroopan unionin noteerattavien yritysten on siirryttävä IFRS-tilinpäätöskäytäntöön viimeistään 1.1.2005 alkavalla tilikaudella. IAS-asetus

vaatii julkaisemaan IFRS-vertailutiedot jo vuodelta 2004, jotta tilinpäätöksessä esitettävät vertailuluvut ovat vertailukelpoisia vuoden 2005 tilinpäätöksessä.

Tässä tutkielmassa tutkitaan Suomen tilinpäätöskäytännön ja IFRS-tilinpäätöskäytännön eroja, jotka vaikuttavat tilinpäätöksestä saatavaan informaatioon. Tilinpäätöserojen tutkimiseksi analysoidaan tilinpäätösinformaatiota tunnuslukuanalyysin avulla. Tutkielmaa varten on kerätty Helsingin Pörssin pörssitiedotteista vakaavaraisuuden ja pääoman tuoton neljä eniten julkaistua tunnuslukua 35–47 yrityksen IFRS-vertailutiedoista vuodelta 2004. Tutkielmassa käytetyt tunnusluvut ovat sijoitetun pääoman tuotto prosentti, oman pääoman tuotto prosentti, omavaraisuusaste ja nettovelkaantumisaste eli gearing. Havaintoaineistosta on testattu jakauman normaalisuus lopullisen testin valintaa varten. Varsinainen testaus suoritetaan Wilcoxonin havaintoparin lukujen erotuksen rankitestillä, koska ainoastaan omavaraisuusaste noudattaa t-testin oletusta normaalijakautuneisuudesta. Wilcoxonin testillä tutkitaan, eroaako erotusten mediaani nolasta eli onko tilinpäätösten välillä eroja ja ovatko nämä erot tilastollisesti merkitseviä.

Tutkimustulosten yleistämisen suurimpana rajoitteena on tässä tutkielmassa havaintoaineiston pienuus. Havaintopareja on tunnusluvuista riippuen 35–47, jonka vuoksi tutkimustuloksia ei voida varmasti yleistää edes koko Helsingin Pörssin yritysjoukkoon. Toinen tämän tutkielman luotettavuuden epävarmuutta lisäävä tekijä on jakauman symmetrisyyden testaamattomuus. Wilcoxonin testi olettaa havaintojakauman olevan symmetrinen, mutta sitä ei ole testattu tässä tutkielmassa. Lisäksi tilinpäätösten eroja tutkitaan vain neljällä tunnusluvulla, jonka vuoksi empiirinen tutkimus jää suppeaksi. Tunnuslukujen havaintomäärän vaihtelu ei ole ongelma, koska tutkimuksessa vertaillaan ainoastaan havaintopareja. Myöskään yritysten mahdollisesti käyttämät toisistaan eroavat tunnuslukujen laskentakaavat eivät aiheuta ongelmaa, koska tunnusluvut on laskettu yrityksissä samalla tavoin sekä suomalaisesta että IFRS-tilinpäätöksestä.

Tilinpäätöksen tunnuslukujen vertailu suomalaisen IFRS-tilinpäätöksen välillä on erityisesti juuri nyt ajankohtaista. Jos tilinpäätöskäytännön vaihtuminen aiheuttaa muutoksia yrityksestä laskettaviin tunnuslukuihin, sillä saattaa olla vaikutuksia sijoittajan arvioihin sijoituskohteen arvosta. Sijoittajan on tärkeää tietää, onko tunnusluvun arvon nousu aiheutunut tilinpäätöskäytännön vaih-

tumisesta vai onko yrityksen taloudellisessa tilassa tapahtunut muutoksia, jotka vaikuttavat tunnuslukujen arvoihin. IFRS-tilinpäätös on suunniteltu sijoittajan tarpeita huomioiden, kun taas perinteinen suomalainen tilinpäätös korostaa verottajan ja velkojien edunvalvontaa. Tämä tulee esille siinä, kun suomalaisessa tilinpäätöksessä pidetään tuloksen laskemista päätehtävänä, kun puolestaan IFRS-tilinpäätös painottaa taseen merkitystä yrityksen arvon määrittämisen kannalta tärkeimpänä tehtävänä. Teoreettisesti suurin ero muodostuu suhtautumisessa realisointiperiaatteeseen. Vaikka kirjanpitolakikaan ei täydellisesti noudata meno-tuloteorian mukaista realisointiperiaatetta, IFRS-tilinpäätöskäytäntö hylkää realisointiperiaatteen käytännössä lähes täydellisesti, vaikkakin omaisuuden arvostuksen ensisijaisena periaatteena pidetään hankintameno arvostamista.

Tämän tutkielman tulokset vahvistivat aikaisempien tutkimusten käsitystä, jonka mukaan suomalaisen ja IFRS-tilinpäätöksen välillä on edelleen tilastollisesti merkitseviä eroja, jotka näkyvät ainakin pääoman tuottoa ja vakavaraisuutta mittaavissa tunnusluvuissa. Tutkielman tutkimustulosten mukaan IFRS-tilinpäätöksestä laskettavat tunnusluvut ovat keskimäärin arvoiltaan suurempia sijoitetun pääoman tuottoprosentin, oman pääoman tuottoprosentin ja nettovelkaantumisasteen osalta. Wilcoxonin testissä nämä tulokset näkyvät havaintojoukon erotusten mediaanin positiivisena arvona. Omavaraisuusaste on ainoa tunnusluku tässä tutkielmassa, jonka arvojen havaitaan olevan suurempia suomalaisessa tilinpäätöksessä. Tällöin erotusten mediaani saa negatiivisen arvon. Tunnuslukujen väliset erot voivat olla yksittäisissä tapauksissa jopa kymmeniä prosentteja, josta päätellen ongelma voi olla sijoittajalle todellinen.

Euroopan unionin jäsenmaiden pörssiyritykset ovat siirtyneet vuoden 2005 alusta IFRS-tilinpäätöksen laatimiseen. Tämä vuonna 2002 annettu IAS-asetus on merkittävä edistys tilinpäätöskäytäntöjen harmonisoinnin kannalta. IFRS-tilinpäätös saa ensimmäistä kertaa juridisen aseman ainakin Euroopassa. IASB tekee yhteistyötä uusien standardien laatimisessa yhdysvaltalaisen US GAAP -standardeja laativan FASB:n (Financial Accounting Standards Boards) kanssa vertailukelpoisuuden parantamiseksi (Troberg 2003: 137.). Järjestöjen pitkän aikavälin tavoitteena on kehittää yhtenevät kansainväliset tilinpäätösstandardit.

IFRS-standardit tekevät tilinpäätökset vertailukelpoisiksi ainoastaan Euroopan unionin ja muiden standardit käyttöönotaneiden maiden pörssiyritysten välil-

lä. IFRS-tilinpäätös otetaan käyttöön tulevaisuudessa todennäköisesti myös pk-yrityksissä sellaisenaan tai toisena vaihtoehtona on esitetty kevyempää IFRS-tilinpäätöstä pörssin ulkopuolisille yrityksille. Pääomamarkkinoiden tehokkuuden kannalta on kuitenkin tärkeintä, että yli 7000 pörssiyrityksen tilinpäätökset ovat vertailukelpoisia. Jatkotutkimuksissa voisi suorittaa tämän tutkimuksen laajemmalla aineistolla tai tutkia muiden EU-maiden tilinpäätösten ja IFRS-tilinpäätöksen eroja siirtymävaiheessa.

LÄHDELUETTELO

- Aczel, A.D (2002). *Complete Business Statistics*. 5. Painos. New York: McGraw-Hill Inc.
- Aho T. & H. Rantanen (1990). *Yrityksen tilinpäätösanalyysi*. 9. Painos. Helsinki: Otatieto Oy.
- Ahti A. (1998). Tunnuslukujen laskenta -tunnusluvut tärkeä osa tilinpäätösinformaatiota. *Tilintarkastus – Revision 2/1998*, 137–142.
- Ahti, A., A. Koivikko, J. Tuominen, T. Vesanen, R. Ylipiha, E. Kaukinen & S. Perälä (2000). *Hyvä tilinpäätöskäytäntö*. Jyväskylä: KHT-yhdistyksen palvelu Oy.
- Aisbitt, S. (2001). Measurement of harmony of financial reporting within and between countries. *The European Accounting Review* 10:1, 51–72.
- Alexander, D. & C. Nobes (2001). *Financial accounting -an international introduction*. Harlow: Prentice Hall.
- Alexander, D., A. Britton & A. Jorissen (2003). *International Financial Reporting and Analysis*. London: Thomson.
- Alhola K., A. Koivikko & P. Rätty (2003). *Konsernitilinpäätös ja IAS*. Vantaa: Werner Söderström Osakeyhtiö.
- Arce, M. & A. Mora (2002). Empirical evidence of the effect of European accounting differences on the stock market valuation of and book value. *The European Accounting Review* 11:3, 573–599.
- Archer, S., P. Deville & S. McLeay (1995). The measurement of harmonization and the comparability of financial statement items: within-country and between-country effects. *Accounting and Business Research* 25, 67–80.

- Archer, S., P. Devaille & S. McLeay (1996). A statistical model of international accounting harmonization. *Abacus* 32:1, 1–29.
- Barth, M. E. & G. Clinch (1996). International accounting differences and their relations to share prices: evidence from U.K, Australian and Canadian firms. *Contemporary Accounting Research* 13:1, 136–170.
- Berry, I. (1987). The need to classify worldwide accountancy practices. *Accountancy* 100:1130, 90–91.
- Choi, F. D. S., C. A. Frost & G. K. Meek (1999). 3. Paines. New Jersey: Prentice Hall.
- Davidson, S. & J. M. Kohlmeier (1966). A measure of the impact of some foreign accounting principles. *Journal of Accounting Research*. Autumn, 183–212.
- Doupnik T. & M. Taylor (1985). An Empirical investigation of the observance of IASC standards in Western Europe. *Management International Review*. Spring 1985.
- Doupnik T. & S. Salter (1993). An empirical test of judgemental international classification of financial reporting practices. *Journal of International Business Studies* 1, 41–60.
- Doupnik T. & S. Salter (1995). External environment, culture and accounting practice: a preliminary test of a general model of international accounting development. *The International Journal of Accounting* 30, 189–207.
- Elliot, B. & J. Elliot (2004). *Financial accounting and Reporting*. Harlow: Prentice Hall.
- Emenyonu E. N. & S. J. Gray (1992). EC accounting harmonization: an empirical study of measurement practices in France, Germany and the UK. *Accounting and Business Research* 23, 49–58.

- Emenyonu E. N. & S. J. Gray (1996). International accounting harmonization and the major developed stock market countries: an empirical study. *The International Journal of Accounting* 31:3, 269–279.
- Evans, T. & M. Taylor (1982). "Bottom-line compliance" with the IASC: a comparative analysis. *International Journal of Accounting*. Fall 1982.
- Gray S.J. (1988). Towards a theory of cultural influence on the development of accounting system internationally. *Abacus* 24:1, 1–15.
- Herrmann, D & W. Thomas (1995). Harmonisation of accounting measurement practices in the European community. *Accounting and Business Research* 25:100, 253–265.
- Hofstede, G. (1980). *Cultures' s Consequences*. Sage Publications.
- Hoogerdorn, M. (1996). Accounting and taxation in Europe – a comparative overview. *European Accounting Review*. Supplement, 783–794. .
- Järvinen, R, E. Prepula, V. Riistamaa (2000). *Kirjanpito ja tilinpäätös*. 2. Painos. Porvoo: WSOY.
- KHT-media (2004). IFRS-standardit 2004. Helsinki: KHT-media Oy.
- Kirjanpitolaki 30.12.1997/1339.
- Laininen, P. (2000). *Tilastollisen analyysin perusteet*. Helsinki: Otatieto Oy.
- Laitinen, E. K. (2004). *Tunnuslukuanalyysin teoreettiset perusteet*. Luennot. Julkaisematon. Vaasan Yliopisto.
- Lappalainen, N. (1998). *Vuoden 1992 kirjanpitolain uudistuksen vaikutukset suomalaisten konsernitilinpäätösten harmonisuuteen*. Turun kauppakorkeakoulu 9155.
- Lehtinen, J. (1996). *Financial Ratios in an International Comparison. Validity and reliability*. Acta Wasaensia 49.

- Leppiniemi, J., A. Tallberg, J. Turtiainen, T. Ali-Tolppa, H. Koskinen, C. Savtschenko & M. Jyrkkiö (1998). *Uusi kirjanpitolaki käytännössä*. Helsinki: Tietosanoma Oy.
- Leppiniemi, J. (2000). *Hyvä kirjanpitolapa*. Helsinki: WSOY.
- Leppiniemi J. & R. Leppiniemi (2002). *Hyvä tilinpäätöskäytäntö*. Helsinki: WSOY.
- Leppiniemi J., Kykkänen T. & Toiviainen K. (2003). *Tuloslaskenta ja harjoitukset*. Helsinki: WSOY.
- Leppiniemi, J. (2004). *Kirjanpidon ja tilinpäätöksen ongelmia*. Helsinki: WSOY.
- Lev, B. (1974). *Financial statement analysis. A new Approach*. New Jersey: Prentice Hall Inc.
- Majala, R. (1987). *Kirjanpitoikäytäntöjen vertailevan käsitteellisen viitekehyksen kehittäminen*. Turun kauppakorkeakoulu sarja A-5:1987.
- McKinnon, S. & P. Janell (1984). The international accounting standards committee: a performance evaluation. *International Journal of Accounting*. Spring 1984.
- Meric, I., S.M. Weidman, C.N. Welsh & G. Meric (2002). A comparison of the financial characteristic of U.S., E.U, and Japanese manufacturing firms. *American Business Review* 20:2, 199–125.
- Nair, R. & W. Frank (1981). The harmonization of international accounting standards, 1973–1979. *International Journal of Accounting*. Fall, 61–77.
- Nobes, C. (1983). A judgemental international classification of financial reporting practices. *Journal of Business Finance and Accounting*. Spring 7.
- Nobes C. (1987). *Compliance by U.K. and U.S. Corporations with IASC Standards*. Working Paper.

- Nobes C. (1998). Towards a general model of the reasons for international differences in financial reporting. *Abacus* 34:2, 162–186.
- Nobes, C. & R. Parker (2002). *Comparative International Accounting*. 5. Painos. Harlow: Prentice Hall.
- Nobes, C. & R. Parker (2004). *Comparative International Accounting*. 8. Painos. Harlow: Prentice Hall.
- Peill, E. (2000). Harmonization of Accounting Practices in the European Union. Tutkimuksia 232. Vaasa: Vaasan yliopisto.
- Pihlanto, P. (2003). Meno-tulo-teoria IAS -maailman myllerryksessä. Onko Saarion teoriolla tulevaisuutta? *Tilintarkastus-Revision* 5/2003, 9–14.
- Roine, S-L. (2005). Miten tilinpäätös muuttuu? Opas IFRS-standardien vaikutuksista. [online]. Pörssisäätiö [viitattu 20.4.2005]. Saatavana Word Wide Webistä: http://www.porssisaatio.fi/files/1117-IFRS-opas_suomi.pdf.
- Räty, P. & V. Virkkunen (1996a). *Kansainvälinen tilinpäätöskäytäntö*. Espoo: Weilin+Göös.
- Räty, P. & V. Virkkunen (2002b). *Kansainvälinen tilinpäätöskäytäntö – IAS- raportointi*. Porvoo: WS Bookwell Oy.
- Räty, P. (2002). Pysyvien vastaavien arvostus- ja jaksotusperiaatteet. *Tilisanomat* 4/2002, 51–55.
- Saario M. (1945). Realisointiperiaate ja käyttöomaisuuden poistot tuloslaskennassa. Helsinki: Sanoma Oy.
- Saario, M. (1959). *Kirjanpidon meno-tulo-teoria*. Keuruu: Kustannusosakeyhtiö Otava.
- Salter, S. & T. Douppnik (1992). The relationship between legal systems and accounting practices: a classification exercise. *Advances in International Accounting* 5, 3–22.

- Salter S. & F. Niswander (1995). Cultural influence on the development of accounting systems internationally: a test of Gray's (1988) theory. *Journal of International Business Studies* 26:2, 379–397.
- Sekely, W. & J. Collins (1988). Cultural influences on international capital structure. *Journal of International Business Studies* 26: 2, 379–397.
- Tay, J. & R. Parker (1990). Measuring International Harmonization and Standardization. *Abacus* 26:1, 71–88.
- Troberg, P. (2003). *IAS ja kansainvälinen tilinpäätös*. Jyväskylä: Gummerrus Kirjapaino Oy.
- van der Tas, L. G. (1988). Measuring harmonisation of financial reporting practice. *Accounting and Business Research* 18:70, 157–169.
- Virtanen, A. (2002). IAS ja hyvä kirjanpito tapa. Jotakin uutta ja jotakin vanhaa. *Tilintarkastus-Revision* 6/2002, 13–15.
- Weetman P. & J. Gray (1991). A comparative international analysis of the impact of accounting principles of profits: the USA versus the UK, Sweden and the Netherlands. *Accounting and Business Research* 21:84, 363–379.
- Yritystutkimusneuvottelukunta (2002). *Yritystutkimuksen tilinpäätösanalyysi*. Helsinki: Gaudeamus.

LIITTEET**Liite 1:** Tutkielmassa käytetty yritysaineisto

Almamedia

Amer-yhtymä

Aspocomp

Atria

Basware

Beltton-yhtiöt

Componenta

Comptel

Done solutions

Elisa

Endero

EQ online

Etteplan

Fiskars

Fortum

Kcikonecranes

Kemira

Kesko

Kyrö

Lassila & Tikanoja

Metso

Metsäliitto

M-Real

Nokian Renkaat

Nordic Alumiun

Outokumpu

Perlos

Raisio

Rautaruukki

Raute

Rocla

Sanoma Wsoy

Saunalahti
Sentera
Sponda
Stockmann
Sysopen
Tamfelt
Tecnomen
Tekla
Teleste
Tietoenator
Tj Group
Tulikivi
Uponor
Vacon
Wärtsilä
YIT-yhtymä

Liite 2. Esimerkkeinä käytettyjen yritysten pörssitiedotteet.

Atria Oyj:n pörssitiedote 19.4.2005

Done Solutions Oyj:n pörssitiedote 26.4.2005

Exel Oyj:n pörssitiedote 3.5.2005

Larox Oyj:n pörssitiedote 8.4.2005

Metso Oyj:n pörssitiedote 31.3.2005

Sanoma Wsoyj:n pörssitiedote 27.4.2005

TJ Group Oyj:n pörssitiedote 29.4.2005

Liite 3. Voimassa olevat IFRS/IAS-standardit

IFRS 1	Ensimmäinen IFRS-standardien käyttöönotto
IFRS 2	Osakeperusteiset maksut
IFRS 3	Liiketoimintojen yhdistäminen
IFRS 4	Vakuutus sopimukset
IFRS 5	Myyttävänä olevat pitkäaikaiset omaisuuserät ja lopetetut toiminnot
IAS 1	Tilinpäätöksen esittäminen
IAS 2	Vaihto-omaisuus
IAS 7	Rahavirtalaskelmat
IAS 8	Tilinpäätöksen laatimisperiaatteet, kirjanpidollisten arvioiden muutokset ja virheet
IAS 10	Tilinpäätöspäivän jälkeiset tapahtumat
IAS 11	Pitkäaikaishankkeet
IAS 12	Tuloverot
IAS 14	Segmenttiraportointi
IAS 15	IASB:n päätös IAS 15:n kumoaminen IASB:ssä
IAS 16	Aineelliset käyttöomaisuushyödykkeet
IAS 17	Vuokrasopimukset
IAS 18	Tuotot
IAS 19	Työsuhde-etuudet
IAS 20	Julkisten avustusten kirjanpidollinen käsittely ja julkisesta tuesta esitettävät tiedot
IAS 21	Valuuttakurssien muutosten vaikutukset
IAS 23	Vieraan pääoman menot
IAS 24	Lähipiiriä koskevat tiedot tilinpäätöksessä
IAS 26	Eläke-etuusjärjestelyjen kirjanpito ja raportointi
IAS 27	Konsernitilinpäätös ja erillistilinpäätös
IAS 28	Sijoitukset osakkuusyrityksiin
IAS 29	Taloudellinen raportointi hyperinflaatiomaissa
IAS 30	Pankkien ja muiden rahalaitosten tilinpäätöksissä esitettävät tiedot
IAS 31	Osuudet yhteisyrityksissä
IAS 32	Rahoitusinstrumentit: tilinpäätöksessä esitettävät tiedot ja esittämistapa
IAS 33	Osakekohtainen tulos
IAS 34	Osavuosisikatsaus

IAS 36	Omaisuserien arvonalentuminen
IAS 37	Varaukset, ehdolliset velat ja ehdolliset varat
IAS 38	Aineettomat hyödykkeet
IAS 39	Rahoitusinstrumentit: kirjaaminen ja arvostaminen
IAS 40	Sijoituskiinteistöt
IAS 41	Maatalous